

עיטורי ירושלים

שבת שבתון לה'

ישיבת 'עטרת ירושלים'

עבת תשע"ה | גליון מספר 100

תוכן

3	קורות רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל
6	שו"תים קצרים הרב שלמה אבינר
8	שבת הרב שלמה אבינר
13	מנוחת השבת הרב אביב צובירי
25	קדושת השבת וישראל הרב יעקב יהודה לבנון
31	וביום השביעי שבת הרב אלי בזק
39	לענין השבת הרב יוסף קלנר

בחול המועד סוכות נערך בישיבת עטרת ירושלים כינוס בנושא 'שבת קודש בעם המתחדש'. הכנס נועד לברר את ערכה של השבת לישראל כיום מנוחה וקדושה. תוקף ערכו של יום שבתון זה לאדם ולחברה בישראל נובע מהיותו יום השביעי שבת לה', וככזה גדרי איסור המלאכה שבו נקבעים בגדרי ההלכה ולא עפ"י פרשנות אנושית-חברתית. בחוברת שלפנינו שיכתוב ועריכה של חלק מהשיעורים שניתנו בכנס זה. מוסרי השיעורים לא עברו על הדברים, ומלוא האחריות על המערכת בלבד.

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מלוי 052-7203050

קורות רבנו

על שבת במדינה

בשבתות היה רבינו הולך בצדי הכביש ולא על המדרכה. תלמיד שאל אותו על כך, והוא ענה שבשבת הכביש הוא של הולכי הרגל. כאשר חצה את הכביש בשבת שלא במעבר חצייה, אמרו לו: הרב, יש מכוניות! ענה: מכוניות? בשבת?!

בשבתות, כאשר התפללו בבניין הישן, היה הולך עם תלמידיו על הכביש של רחוב יפו. פעם אחת, כשכבר התחיל להיות מסוכן, ניסו התלמידים להסיט אותו לצידי הכביש, אך הוא היה איתן ולא זז מדרכו. אמרו לו התלמידים: הרב, מסוכן, יש מכוניות. אך רבינו הגיב: באמת נכון, אז שהם יזזהו. רבינו עשה זאת כדי להרגיל את עם-ישראל לערכה של השבת.

בשנת תשל"ד, הוקדם יום העצמאות ליום חמישי, רבינו לא ראה בכך זלזול כלפיו אלא אמר: יום העצמאות מכריז על קדושת יום השבת. הוא הורה שכל דיני יום העצמאות ינהגו ביום חמישי (שיחות רבינו מועדים ב' 135), שלא כפסקו של הג"ר שלמה גורן, אבל הורה באותה שנה לומר הלל בברכה בלילה וביום כפסק הג"ר שלמה גורן (תחומין יג 191, ושם הכותרת מטעה כי דברי רבינו מתייחסים להלל בברכה ולא להקדמה). בשנת תשל"ד חל יום העצמאות בשבת. רבנו הורה לנהוג כפי פסקו של הגר"ש גורן, ותקנת הרבנות, להקדים את חגיגות יום העצמאות לליל וליום חמישי, יום שישי לא לאמר תחנון ובשבת לא לאמר "אב הרחמים" במוסף, וצדקתן במנחה.

בתקופה שהציבור החרדי בירושלים הפגין נגד מכוניות שנסעו בשבת בשכונות החרדיות, נודע כי אנשי ה"שומר הצעיר" יוצאי יחידות קרביות, מתכוונים לעלות לירושלים ולהכות את מפגיני השבת. התעוררה בישיבה יוזמה למנוע בכוח את כניסתם לעיר, ורבנו תמך בכך. כאשר נשאל, שהדבר לא ייראה יפה בעיני הציבור הרחב, השיב: "וכי אנחנו בגלות שכשמכים יהודי, הוא צריך להתכופף".

בזמן מלחמת השיחרור גויסו תלמידים מהישיבה בעידודו של רבנו. התלמידים התאמנו בבית ספר בעיר על מנת להכשירם ואף הוצרכו להתאמן בשבת. תלמיד אחד סירב להתאמן בשבת וחזר לישיבה. רבנו שמע זאת ואמר לו: מקום זה קדוש ואין מקומך כאן!".

נגד חילולי השבת, בככר השבת, בצהרי יום שבת, ויכוח קולני בין דתיים וחילוניים התקיים שם. רבנו עמד מן הצד ולא התערב אלא שתק והאזין. הוא ראה בחור דתי צעיר שמתווכח בעוז, והזמינו אליו לישיבה: "שמעתין בויכוח - חילך לאורייתא. בודאי תמצא חברים בישיבה". ואכן הבחור החליט ללמוד שם (שמן רענן ח"א קיא).

באמונה ובאהבה

הבעיות הן כאובות ויוקדות, הלב מיצר על הפגיעות ביסודות קיומנו וחיינו. השבת, הנכס העילאי של עם סגולה, מוקד אחדות העם בכל שנות גלותו. נכס יקר שמשקלו רב עוצמה. הגישה אליו, הטיפול בבעיותיו, החתירה לאיתור הנקודה הכואבת בתפארת קדושה זו, חייבת להיות כבדת משקל. לא בקלות דעת ולא בחפזון. לא כל פתרון הנראה למישהו רצוי וקל, הוא הקובע. בדיחלו וברחימו בעמוד מול בעיית השבת כמו נוכח בעייה שהיא צפור נפשה של האומה. כגודל תפארתו כך כובד משקלו ובאמת מידה זו, בשקול דעת, מנקודת ראות של אחריות - דורות, ממבט רחב אפקים נכלכל מעשינו, נצרף מחשבה לעשייה ונתקדם בע"ה לעשות את השבת לנחלת הכלל, למען ילמדו טועים בינה ואור ה' יגהה עלימו.

עלינו להבחין בשני מישורים: אחד מוגבל, מקומי ארעי. והשני, יסודי עמוק, רחב-כנפים. שביל המוביל לחיי דורות, לנצח ישראל אשר לא ישקר.

המישוד הראשון מוביל לפתרון מפוקפק. הוא בבחינת: "אני את נפשי הצלתי". נראה למי שנראה שאפשר להבטיח שמירת קדשי האומה באמצעות רבוי מהומה ברחוב. ע"י מאבק אבנים. אמצעים אשר בסופו של דבר הם מלבים את היצרים, מרחיקים יותר את הרחוק בלאו הכי, זורעים פירוד לבבות וההישגים הם מאתנו והלאה.

מישור שני שיסודו - הבחנת המחלה ודרכי הריפוי שלה. ברור לכל - המחלה קשה, חלק מהגוף-הכולל איבד את היציבות הנפשית שבו. הגלות הארוכה פגעה עמוקות בנשמת הדור. השואה האיומה זעזעה עד התהום. לא כולם עמדו במבחן. האמונה התערערה, עלינו לשקמה. לבצר את היסודות, להקים את הנדבכים, לחזק את הלב ולהחדיר תודעת השי"ת בגוף החולה. אלה הפוגעים בקדושת הדת, העושים את שבתם חול, הם בבחינת חולים הזקוקים לרחמים, לטפול ולרפוי. על חולים, אין זורקים אבנים ולא מעפרים אותם בעפר. הם זקוקים לרחמי שמים, למשענת, ליציבות פנימית, להשראה עליונה.

הדרך להצר את השלילה בכל הופעותיה היא החדרת האמונה בלב פנימה, אמונה בהשי"ת, בהנהגת עולמו בהאדרת כוחו והשלטתו האין סופית. עלינו לטפח גדלות רוחנית שתהא ראויה להסביר את דבר ה'. בלי ספק, ישנם בדורנו אנשים גדולים. אבל אנו זקוקים לכחות רוחניים ענקים שיוכלו להשפיע. אנשים חכמים המקדשים שם שמים ע"י הבנה הדדית, ע"י החדרת אמונה צרופה בדרך של התקרבות ולא ח"ו באמצעים מרחיקים. בשלבים ובמדרגות נוכל לבצע את משימתנו בדור זה שנצוצות גאולה ה' מבהיקים ממרומים. אין מקיימים מצוות מתוך שנאה אלא מתוך אהבה. לחנך

את העם אנו מצווים. החינוך הוא בהדרגה, במעלות. לא בקפיצת הדרך ולא בחפזון. תהליך של זמן. דרך קצרה היא ארוכה ודרך ארוכה היא לעתים קרובות קצרה.

בד בבד עם החדרת האמונה הבלעדית בדרכי השי"ת אנו מצווים להרבות באהבה. אהבת איש לרעהו. מוסר מתוך אהבה. הוכחה מתוך אהבה. נדבק בדרך ה' הסובל ומעלים עין מסוררים. באווירה של ידידות ואהדה אפשר לתקן הרבה. שלטון התורה אפשר להשליט תוך רצון טוב ושכנוע. הרבה נשכיל לעשות ע"י הסברה מאירת עינים ולא ח"ו בהשמצות וגדופים. אנו נצליח לעקור את השלילה, בשעה שהטועים יחזרו למוטב מתוך הכרה עצמית, הכנה פנימית תוך גילוי הנצוצות הפנימיים החבויים בנפש האדם מישראל. לזאת נגיע אם נדע ללמד, לחנך, להחדיר ברוח טובה את התודעה של שמירת ערכים וקיום המצוות.

אמונה ואהבה - כרוכים יחדיו. הם מהווים את המפתח לפתרון הבעיות המעיקות עלינו. נגייס את הטובים והמעולים בנינו למען החדרת האמונה ע"י הפצת התורה, לימוד תורה ודעת ה'. נטפח רגשות אהבה בין כל שכבות העם. נבין את הזולת. נקרב אותו אלינו עד שיגיע בהכרתו המלאה למקור מחצבת ישראל סבא ויקבע את אורח חייו לפי המסורה, קדושת הדורות ומורשת אבות.

שו"ת על שמירת שבת ברשות הרבים

הרב שלמה אבינר

שבת כבקשתך

ש: האם יש בעיה עם היוזמה החדשה להפוך את השבת ליום בעל אופי תרבותי פלורליסטי, שבת של מפגש קהילתי בו ייפגשו בני העם זה עם זה, יום של עונג תרבותי? הרי המיזם יפתח אפשרויות תרבותיות שונות של "שבת" המתאימות לציבור הכללי והחילוני?

ת: זה מה שנקרא שבת כבקשתך, שבת בין בני ישראל לבין בני ישראל, ולא דווקא שבת בין אדם לד'. לא שבת של ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. או במילים פשוטות שבת עם חילול שבת. או במילים עוד יותר פשוטות שבת בלי שבת, שבת שאינה שבת. כמובן גם שבת חברתית-סוציאליסטית היא יפה מאד אך אינה אחת הדברות שנאמרו מסיני, ואתם ראייתם כי מן השמים דיברתי עמכם, אלא די בפילוסופים האוטופיסטים הצרפתים כגון פרודהון.

שמירת שבת ברשות הרבים

ש: האם יש ערך לשמירת שבת ברשות הרבים כשאדם מחלל שבת בביתו?

ת: ודאי! זכרו את המשורר הלאומי חיים נחמן ביאליק שהודה שקשה לו שלא לעשן בשבת, אבל הוא עושה זאת בין כותלי ביתו, אבל חלילה לא ברשות הרבים. הוא שבעונג שבת באוהלי שם הטביע אופי של שבת ספרותית-תרבותית-לאומית, והוא שנרתם למאבק נגד משחקי ספורט ציבוריים בשבת ושאר חילול שבת. הוא שכתב לצלם בירושלים, שאם אינו סוגר את חנותו בשבת, הוא מבקש ממנו לסלק מחלון הראוה את תמונותו, ואכן הצלם נעתר לבקשתו. אך הוא שכתב: "ארץ ישראל בלי שבת לא תיבנה, אלא תחרב, וכל עמלכם יהיה לתוהו. עם ישראל לא יוותר לעולם על השבת, שהיא לא רק יסוד קיומו הישראלי, אלא גם יסוד קיומו האנושי. בלי שבת אין צלם אלהים ואין צלם אנוש בעולם" (אגרות ה רכ).

מרן הרב קוק ושמירת שבת ציבורי

ש: מה היה דעתו של מרן הרב קוק על שמירת שבת ציבורית?

ת: מרן הרב קוק, יחד עם אהבת אחים אין סופית, לא נמנע מלמחות בכל תוקף על חילול שבת ציבורי. וזה לא היה מתוך התחשבות ברגשות של הדתיים אלא החובה הלאומית העליונה לבנין נכון של האומה בארצה.

“אחי היקרים, מתוך המית רוחי, מתוך קשר נשמתי לתחיתנו הכללית על אדמת קדשנו החביבה לנו חיבת נצח, הנני קורא לעזרתכם. תנו יד לסדר את חיינו הציבוריים בצורה נורמלית” (אגרות הראיה ד מה-מו).

“...עוברים את גבול החופש ובאים עד לידי... אנרכיה ציבורית במדה מקולקלת מאד, ובשם הצבור בכללותו הננו תובעים את עלבון האומה וקדשיה” (שם מו-מז).

“זו בעיה לאומית. ובחשבון הולך ונזקף על תחיתנו הלאומית, וראוי לנו להתאמץ למחות שלא יהיה המעמד כל כך מופקר” (שם מד-מה).

“הפירצות הללו, שמשמיים אותנו חרפה בגויים ובישראל, ומהפכים את חלום תחייתנו לפלצות וזועה... אנכי לא אוכל עוד לשתק, מוכרח אהיה לצאת בקולי קולות אל העולם הגדול, אינני מהדלטורים הדתיים, אבל כבר עברו כל הגבולות של הסבלנות, והסכנה של השתיקה והאדישות היא עכשיו הרבה יותר גדולה מכל תוצאה שתוכל לצאת ע”י הרעשה” (שם פא-פב).

“חילול שבת ויום טוב שנעשה בפרהסיא... נשמת האומה מצאה את עצמה נכאבת ועלובה על ידי אחדים מבניה, אשר ירמסו ברגלים כל כך גסות את עורק חייה... ויעליבו לעינינו את קודש ד’, את קדושת שבת ויום טוב” (מאמרי הראיה 451).

“לא נוכל כלכל את הגערה הנוראה של הנביא: “קדשי בזית ואת שבתותי חללת” (שם).

שבת

ראש הישיבה הרב שלמה חיים הכהן אבינר שליט"א

האם השבת הוא יום חברתי-סוציאליסטי, כמו שנוטה להדגיש החקיקה בזמנים האחרונים, או שהשבת הוא יום של עבודת ד'?

דבר זה שנוי ב'מחלוקת', בין הנטייה בחקיקה העכשווית ובין ריבונו של עולם, וכמובן, הלכה כריבונו של עולם, אף על פי שריבונו של עולם ודאי אינו שולל גם את צד המנוחה.

א. שלוש דרגות בשבת

קיימות שלוש מדרגות ביחס לשבת, על פי הפסוק: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַזֶּה לְךָ מַעֲצָבָךָ וּמְרֻגָזָךָ וּמִן הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עָבַדְתָּ" (ישעיה יד ג).

1. עבודה קשה

אדם עובד קשה בימות השבוע וחייב לנוח מתישהו. הגוף השבור מרוב עבודה גורם גם לנפילת הרוח, המשפחה וכן הלאה. פרודון, הסוציאליסט הצרפתי האוטופיסטי [כלומר, בעל רעיונות יפים אך לא מעשיים], אמר שהדבר הסוציאליסטי הכי גדול בעולם זה השבת, כי בלעדיו הפועלים והאיכרים היו עובדים יומם ולילה ללא הרף. אגב, על פי 'שבת תוכנית כבקשתך', כפי שמציעים היום שמקומות הבילוי יהיו פתוחים ובתי החרושת יהיו סגורים, צריך לשים לב שבמקומות הבילוי יהיו עובדים. האם הם אינם זכאים למנוחה?! אם הקניון פתוח בשבת, אלה שמוכרים שם לא יכולים להרשות לעצמם לא למכור, הרי זהו יום הפדיון הגדול ביותר. האם נהג האוטובוס אינו בן אדם?! וכן הלאה. כלומר, יש בהצעה הזאת פגיעה גם בצד הפשוט, הסוציאליסטי, של השבת.

הצד הזה של מנוחת הגוף מזכיר את דברי המלך בספר 'החזרי', שם הוא אומר שהיהודים מסכנים ועבדים, ואם לא הייתה לנו את השבת לא היינו מתרחצים, מחליפים בגדים ונחים. החבר אומר לו: אתה צודק, אבל זה אינו הצד העיקרי שבשבת. הצד העיקרי הוא שבת לד'.

2. רוגז

רוגז הוא עייפות פסיכולוגית. יכול להיות אדם שאינו עובד עבודה קשה, הוא יושב במשרד ועונה לטלפונים או איש היי-טק, אבל האנשים מעצבנים אותו, הוא מתוסכל

וכו'. בחברות הגדלות של המחשבים, בהן יש מאות עובדים, יש פסיכולוג מיוחד שמטפל בעובדים המתוסכלים והמעוצבנים, ובגיל חמישים מפטרים אותם, גם בגלל שהצעירים יודעים יותר וגם כדי שיתאבדו מחוץ לחברה ולא בפנים, זה מוציא שם רע על החברה, והם מתאבדים מרוב 'רוגז'.

כיוון שכך, צריך יום שבו מוחקים מהראש את הכל. היהודי בגלות הוא מסכן, יש לו חובות, צרות, נושים, אויבים, עלילות דם. כשאשתו מדליקה נרות שבת הוא מוחק את הכל מהראש. כמו ששואלים חז"ל על הפסוק "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" (שמות כ ט), וכי אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשישה ימים? אלא יהיה כאילו כל מלאכתך עשויה (ע' רש"י שם). במוצאי שבת הכל נגמר, שהרי במוצאי שבת מריחים בשמים כיוון שבשבת הגיהנום מופסק וביציאתה הגיהנום מתחיל, זה ריח רע, לכן צריך קצת בשמים. יום אחד אפשר להיות בגן עדן, יש מנוחה נפשית. את זה פרעה הבין, ולכן נתן לעם ישראל עבודה שלא הייתה דווקא קשה פיזית, אלא נתן עבודת גברים לנשים ועבודת נשים לגברים, וזה הפך את האנשים למתוסכלים (שמות א יג רש"י).

3. עצבן

האדם עצוב כיוון שחיייו חסרי משמעות ותוכן. גם אם זה לא מפרך פיזית או פסיכולוגית, גם אם הוא מרוויח מיליונים - את הנשמה זה לא ממלא. כמו שכתוב בספר קהלת (ו ז): "וגם הנפש לא תמלא", משל לבת מלך שהתחתנה עם עירוני שקונה לה כל דבר בעולם, אבל זה לא מעניין אותה כי היא מתגעגעת לארמון המלך. כך הנשמה היא בת אש שמימית וכל מה שפחות מדבקות אלוהית לא מעניין אותה. כמו הסיפור של רבי נחמן על האיש שנסע בעגלה ושאל את הנוסעים: מה יש לכם פה? אמרו לו: יין הונגרי. ביקש לטעום. נתנו לו לטעום. טעם ואמר: אין זה יין הונגרי, כי מי שטעם יין הונגרי, אותו אי אפשר לרמות. כלומר, הנשמה טעמה דבקות אלוהית ואי אפשר לרמות אותה בתחליפים זולים. לכן האדם עצוב.

ידידנו הפסיכולוגים אומרים שבשנים הבאות המחלה הנפוצה במערב תהיה דיכאון והיא תפגע באיכות החיים. כבר היום הדיכאון היא המחלה הנפוצה אצל הנוער, בסביבות גיל 14. כלומר, במערב בחור ובחורה בגיל 14 שרויים בדיכאון. אבל למה, הרי יש להם כל טוב? אלא, כל מה שיש להם זה לגוף, לא לנשמה.

ב. השבת - נשמת הזמן

המזון הנשמתי מקרין מאורו לכל השבוע, כדברי ספר 'הכוזרי' - 'פרי הזמן'. כמו שהתפילה היא פרי הזמן, שהרי אי אפשר להתפלל כל היום, אבל צריך להיפגש שלוש

פעמים עם ריבוננו של עולם, כך השבת היא פרי הזמן השבועי. היא נשמת הזמן, כמו שאומר המהר"ל. השבת היא האמצע של ששת ימות השבוע, כקובייה בעלת שש פאות ואמצע. כך כתוב בספר 'הזוהר' וזה מודפס בסידורים בזמירות לסעודה שלישית.

על פי האמור נבין דבר נוסף, איך ד' בירך את יום השבת, הרי ביום השבת לא ירד מן? אלא, כל המן שירד במשך השבוע היה בזכות השבת. השבת היא נשמת הזמן. בכל יום יש קצת מהשבת, ולכן אנו קוראים לימים על פי השבת - 'ראשון' בשבת, 'שני' בשבת וכן הלאה, לא כמו בשפות זרות - SUNDAY - יום השמש, MONDAY - יום הירח.

בפתיחת ספר 'חיי אדם' על הלכות שבת יש לעניין זה ביטוי הלכתי: הגמרא אומרת שאם אדם הולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, מספק הוא היה צריך לשמור שבת כל יום, אבל מכיוון שזה לא הגיוני, שהרי אדם זה ימות, לכן מותר לו לעשות את המינימום שצריך בשביל פיקוח נפש, ויום אחד הוא שומר שבת מלאה. שואל ה'חיי אדם': למה יום אחד הוא עושה כולו שבת, הרי זה סיכוי של אחד חלקי שבעה, מה הסברא? הוא מתרץ שהסברא היא שבכל יום יש משהו מקדושת השבת, ולכן במצב כזה בלית ברירה הוא יבחר יום זה לא יהיה לגמרי לשווא.

אם כן, השבת מקרינה קדושה ונעם עליון על כל השבוע. לכן במוצאי שבת אומרים "ויהי נעם ד' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו". מה פירוש 'מעשה ידינו'? הרי השבת אינה מעשה ידינו? מסביר האריז"ל שהכוונה שהשבת מקרינה על מעשה ידינו, ולכן הוא פוסק שצריך לומר את החלק הזה בעמידה, כי באמירתו עוברים מקדושת השבת לקדושת החול.

ג. יום המפגש עם רבש"ע

יום השבת הוא יום בו האדם נפגש עם ריבוננו של עולם - "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם" (שמות לא יז). כמובן, ביום זה האדם נפגש גם עם אשתו. לכן, יש מצווה להדליק נרות שבת, כי פעם אנשים היו עניים ולא היה להם כסף לקנות נרות. במשך השבוע פשוט הלכו לישון כשהחשיך, ובליל שבת הדליקו נרות, כך האישה והאישה היו רואים אחד את השני. יש עוד מפגש ביום זה - מפגש האדם עם עצמו. כיוון שהוא נפגש עם ריבוננו של עולם, הוא נפגש גם עם עצמו. אצל הגויים אין זה כך, ולכן גוי ששמר שבת חייב מיתה (סנהדרין נח ב). אין הכוונה שהורגים אותו, אחרת היה כתוב שהוא נהרג בבית דין, אלא חייב מיתה הכוונה שזה הורג אותו, כי הוא לא עושה כלום (ע' רמב"ם הל' מלכים י ט). רש"י מסביר (סנהדרין שם) שזה מכיוון שהגוי צריך לעבוד, כמו שכתוב "יום

ולילה לא ישבותו". לכן הגוי חייב מיתה, כי אם הוא שומר שבת הוא משיג את הקומה הראשונה ואולי השנייה, אך לא את המדרגה השלישית.

על-כן בתפילה בליל שבת אנו אומרים "אתה קידשת", זו קדושת השבת, ובשבת בבוקר אומרים "ולא נתתו ד' אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים". מה הכוונה "וגם"? אלא בשבת יש גם את קדושת השבת וגם את מנוחת השבת. זה חידוש גדול. כיוון שלגויים אין את קדושת השבת אין להם גם את מנוחת השבת, גם את הצדדים התחתונים - "וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים". ובמנחה עניין זה מתבאר יותר: "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת... מנוחה שלמה שאתה רוצה בה", כיוון שיש מנוחה שד' לא רוצה בה, "יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך". מנוחתם היא מד'. מנוחת השבת זורמת מתוך קדושת השבת.

בזמירות שבת מופיעים כל מיני דברים שלכאורה אינם קשורים לשבת - ימות המשיח, גאולת האומה, העולם הבא. איך כל אלו קשורים לשבת? אלא, זה כמו שבית כנסת שבחוץ לארץ הוא פינה של ארץ ישראל ועתידיים כל בתי הכנסיות לעבור לארץ. כך השבת היא פינה של המשיח ועל גבי זה פינה של העולם הבא. השבת היא שגרירות של העולם הבא בעולם הזה. אחד משישים של העולם הבא.

ד. מנוחה ללא קדושה?

המגמות החקיקתיות שנתמכות על ידי חלק מהאנשים הדתיים, מתייחסות לשבת כיום מנוחה. הם אינם מבינים שמלבד שהם יפסידו את קדושת השבת, שכמובן זה החלק העיקרי, הם יאבדו גם את מנוחת השבת.

מין הרב קוק כתב איגרות חריפות מאוד נגד חילול שבת ציבורי (ע' אגרות הראיה חלק ד). מה שהאדם עושה בביתו - על זה לא שייך לכפות, אך כשזה ציבורי זה שונה. מין הרב מסביר שם שזה חורבן התחייה הלאומית, כמו שכתוב "קִדְּשֵׁי בְּזִית וְאֶת שַׁבְּתֵי חִזְלָתָ" (יחזקאל כב ח). המהות של עם ישראל היא "עם מקדשי שביעי".

בגמרא (שבת לג ב) מובא מעשה ברבי שמעון בר יוחאי שאמר על הרומאים שהם מושחתים. זה לא מצא חן בעיניהם וגזרו עליו דין מוות. הוא התחבא במערה שתיים עשרה שנה. כשיצא מהמערה, ראה אנשים חורשים וזורעים. התפלא: מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה?! במקום ללמוד תורה ולעבוד את ד' עובדים את האדמה?! אמר הקדוש ברוך הוא: יצאתם להחריב את עולמי? חיזרו למערה. לאחר שנה יצאו מהמערה,

רבי שמעון בר יוחאי התפייס עם עם ישראל אך בנו, רבי אלעזר, בכל מקום שהיה רואה 'ביטול תורה' היה נותן עינו ושורף ורבי שמעון היה מרפא. והנה בבין השמשות הם רואים אדם זקן רץ עם שני הדסים. שאלו אותו: מה זה? ענה להם: זה לכבוד שבת. שאלו למה שניים, וענה: אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. אמר רבי שמעון לבנו: ראה כמה חביבות המצוות על ישראל, והתיישבה דעתו.

על פי רוב לאדם זקן אין כוח לרוץ, אבל הזקן הזה רץ ועובד קשה וברגע האחרון הוא מביא הדסים. כלומר, הוא חי בעולם קשה, עולם של עבודה קשה ומפרכת, אך לבו נמצא בתוך השבת. כמו בשירו של רבנו יהודה הלוי: "אני במזרח וליבי בסוף מערב". הוא שקוע עמוק בעולם החול אך הוא מאוהב בשבת שמקרינה, מרוממת ומזככת את כל עבודת ימות החול. לכן רבי אלעזר ברבי שמעון בר יוחאי התפייס עם השבת. השבת היא מתנה עליונה מאת הקדוש ברוך הוא.

ה. חייבים לבחור

האדם צריך להחליט מה הוא רוצה בחיים - האם ליהנות מברבורים ושליו ודגים או מִדְּבָקוֹת בַּד', מעבודת ד' ומקיום מצוות? האם הוא מסכים עם ספר קהלת שהכל הבל או שהוא אינו מסכים?

לכאורה יש קושיא על הבחירה הזו: הרי אם הכל הבל, מדוע בשבת אנו שמחים ומצויים להתענג? אלא, השבת היא מעין עולם הבא, ובעולם הבא עבודת ד' תהיה תענוג. כמו שאומר הרמח"ל בתחילת ספרו הגדול 'מסילת ישרים' שהאדם נברא כדי להתענג על ד'. מתי תופיע התענוגות זו? בעולם הבא. והשבת היא מעין עולם הבא. לכן בשבת אפשר להתענג על ד' אפילו בעולם הזה, כיון שזו התפרצות מהעולם הבא אל תוך העולם הזה.

חזק ונתחזק בקדושת השבת!

מנוחת השבת

הרב אביב צובירי

מנוחת הגוף

בשולחן ערוך (או"ח ס' רצ) כותב המחבר: "ירבה בפירות ומגדים ומיני ריח כדי להשלים מנין מאה ברכות", והרמ"א שם מעיר: "ואם רגיל בשנית צהרים אל יבטלנו כי עונג הוא לו".

הרמ"א אומר שמי שרגיל לישון כל יום בצהרים לא יבטל הנהגה זו בשבת, "כי עונג הוא לו". כלומר, היית חושב שאולי בשבת, שהוא יום קדוש, זה בזבוז זמן ועדיף לא לבזבז את היום על שינה (יש לרמ"א ראייה מהזמירות של שבת 'מה ידידות', שם אומרים "והשינה משובחת"). הרמ"א מסביר את מנוחת השבת כפשוטה, שהכוונה למנוחה פיזית של הגוף. המשנה ברורה מעיר (ס"ק ג) על דברי הרמ"א: "אל יבטלנו, ומכל מקום לא ירבה בו יותר מדי, שלא יביאנו לידי ביטול תורה". כלומר, היית חושב לבטל את שינת הצהריים בגלל כבוד היום וקדושת השבת. מוסיף המשנה ברורה: "שאפילו תלמידי חכמים שלומדים כל השבוע, שמצוה שיתענגו ביותר, אין הפירוש שיבלו כל היום בתענוגים, רק ימשכו יותר בתענוג משאר בני אדם". כלומר, נכון הוא שלמנוחת השבת יש גם ביטוי פיזי, אבל לא צריך להגזים, "רק ימשכו יותר בתענוג משאר בני אדם". ה'שערי תשובה' שם (סוף ס"ק א) מביא הנהגה בשם האר"י: "וכתב בברכי יוסף שכתבו בשם האר"י שהיה ישן ב' או שלוש שעות בשבת, וכתב מח"ב שרבים מקיימים מנהג האר"י, ומי יתן אם יקימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קודש הם". אם כן, גם האר"י ישן כמה שעות בשבת, ויש כאלה שמקפידים בהנהגה הזאת של האר"י, אך הוא אומר שכדאי שיקפידו גם באזהרות ובהנהגות האחרות שלו.

מנוחת השבת - שבתה מיצירה

מכל האמור לעיל למדנו שיש מקור בפוסקים לכך שמנוחת השבת היא מנוחה גופנית. אך מכאן ואילך נתבונן ברובד עמוק יותר על מנוחת השבת, ונסביר שהמנוחה אינה באה לידי ביטוי רק במנוחת הגוף אלא משהו הרבה יותר מרומם ועליון.

כתוב בתורה (שמות כ ט): "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך", ואומר על כך הרש"ר הירש:

"לא לתפארת עצמך תעשה את מלאכתך", גם כשאתה עובד בששת ימי השבוע, אין עבודה זו עניין פרטי, אישי, בשביל עצמך.
 "שבה אתה מושל בקרב עולמך", אדם שעובד, יוצר, בונה בניינים, נוטע, מצמיח פרדסים, זומר עצים ובונה שולחנות, הוא מלך, הוא שליט המושל בעולם על הדומם, הצומח החי.

"אלא ל'עבודה' היא תהיה לך, לעבודה בממלכת ה', לעבודת ה'. בשליחותו תעשה את מלאכתך ולמען עולמו, שבו הוא הניח אותך 'לעבדה ולשמרה'", הקב"ה שם בעולמו את היצור הזה שנקרא אדם, המדבר, כמו שמפרשים אונקלוס ורש"י את הפסוק (בראשית ב ז) "ויהי האדם לנפש חיה" - "לרוח ממללא", "שנתוסף בו דעה ודיבור". ובעולם זה הוא צריך לעבוד ולשמור.

"למען תרומם את העולם", תשים לב שהשליטה שניתנה לך נועדה בשביל שתרומם את העולם. במה?

"בקניין, בעיבוד ובשינוי, מתחום השיעבוד הפיסי אל תחום התכליות של החירות המוסרית ועבודת ה' בחירות".

תשים לב שמגמתך בכל הטיפול הפרקטי, הפיזי והחומרי בעולם איננו סתמי, איננו משהו שמתחיל ונגמר בתועלת הפרטית שלך. אלא הקב"ה שם אותך בעולם חסר כדי שתשכלל את עולמו. 'לעבדה ולשמרה' אינן עבודות המתייחסות לעבודת הקרקע בלבד, אלא הן כוללות את כל התנהגותו המוסרית של האדם. מעשהו המוסרי צריך להופיע באופן כזה שהוא מנצל בנאמנות את מתנות הטבע.

"ברוח זו - ועשית כל - מלאכתך. כבר הגדרנו את מושג המלאכה".

המילה 'מלאכה' בנויה מהמילה 'מלאך', ובסופה האות ה'.

"מלאך" הוא אישיות המבצעת את רצונו ושליחותו של אחר",

יש לנו כאן הגדרה של מלאך, אך עוד לא מוגדר לנו מה היא מלאכה ומה היא מלאכה האסורה בשבת.

"ובמובן זה - של כוח עליון"; המלאך עושה את שליחותו של ריבונו-של-עולם.

"בדומה לכך, 'מלאכה' היא חפץ המשועבד לרצונו ושליחותו של בעל תבונה",

ריבונו-של-עולם נתן לאדם יכולת להיות מעין דוגמא של מעלה ובעצם לקחת חומר

ולהשתמש בו, החומר נהפך להיות מלאך, והאדם שולט עכשיו על החומר ועושה בו כרצונו. לוקח את העץ, מנסר ומשייף אותו ועושה ממנו שולחן. אנו הופכים להיות דוגמא של מעלה בעזרת הבינה שניתנה לנו. אנו לוקחים חומרים ובונים באמצעותם בניינים של עשרים קומות, עושים מפשתן בגד, עושים מחיטה לחם ובכך משנים את העולם.

אנו בעלי תבונה לעשות מלאכות. לחיות אין תבונה כזו. ציפור עושה קן יפה וחפרפרת חופרת, אך אין זה באיכות של הבינה שנתנה לנו לעשות ולבנות.

"ובמובן זה - של האדם. 'עשיית מלאכה' הופכת את החומר או את החפץ ל'מלאך' שלנו", אנחנו משעבדים את החומר לרצונו. מלאכי השרת הם כפופים לרצון ד', הם עושים רצונו ללא בחירה חופשית. גם העץ שנמצא אצל הנגר הוא בעצם משועבד לאדם בעל הבינה, בעל יכולת השליטה על החומר. החפץ נהפך למלאך ואנו שולטים עליו.

"הווה אומר: המלאכה כובשת את החומר ואת החפץ וצרה לו צורה", אנחנו יוצרים לו צורה כרצונו.

"עד שמכאן ואילך הוא נעשה כשר לתכלית רצונו ולתעודה שייעדנו לו, והוא משמש אפוא לביצוע רצונו וכוונתנו".

התבוננות כזאת יכולה גם למלא את האדם בגאווה. שישה ימים הוא עובד ומשנה את הטבעיות של העולם, משנה את העולם מהמצב בו נברא, מעצב אותו לפי רצונו. "כל 'עשיית מלאכה' היא מעשה של הפעלת ממשלתנו לגבי חפץ מחפצי עולמנו. ובכן, בממשלתך הזאת - 'תעבד': לבד כ'עבודה' תבצענה".

יש לאדם שליטה, הוא עושה את העבודה, מבצע אותה. אך צריך הוא לדאוג שממשלתו זו תבצע לעבודת ד'.

אבל מגיע יום אחד בשבוע, יום שבת, בו אנו מצווים "ויום השביעי שבת לד' אלוהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך..." (שמות כ י).

ממשיך הרש"ר הירש: "ויום השביעי וגו'. ששת ימים תעבוד את ה' בעשותך מלאכתך בעולמו, והיום השביעי שבת, יום 'שביתה ממלאכה', לה': ביום השביעי תשבות ממלאכתך",

למה?

“ושביתה זו היא כניעתך לפני ה' אלהיך”, עצור! יש יום אחד בשבוע שאתה צריך להתנהג בכניעה. אתה מתמלא בענווה ומורה בכניעה הזאת לאלוקים שיש משהו יותר גבוה ויותר עליון ממה שקורה שישה ימים. אף על פי שמה שקורה במשך ששת ימי המעשה הוא גם מאוד עליון, כי הקב"ה נתן לנו את היכולת הבינתית ליצור ולעצב, אבל שביתה זו היא כניעה לפני ד' אלהיך.

“כניעה המתחדשת מדי שבוע בשבוע”.

במה אנחנו צריכים להתמלא באותו יום?

“בכך תביא לידי ביטוי, תמיד מחדש, כי לה' כל נשימה ונשימה שאתה נושם וכל רגע ורגע שבהליכות העולם, וכי הוא אלהיך המודד לך כל חלקך בעולמו והרוצה שתעבוד אותו בכל כוחות יישותך”.

בעצירה של יום השבת תזכור ששישה ימים ניתנה לך אפשרות ליצור לבנות ולעשות מלאכות, להפוך את הטבע כרצונך על פי ממשלתך, כוונתך וצרכיך, אבל אל תשכח את מה שלמעלה מכך, את מי שנותן לך את החיים, את מי שנותן לך כל נשימה ונשימה. את מי שנותן לך את הכח לעשות את כל החיל הזה וכן לשם מה כל השכלול הזה נועד.

“לא תעשה כל מלאכה בשבת, ובכך תוכיח כי מלאכתך היא 'עבודת ה'”.

שביתה זו תמלא אותך בהכרה שגם בשישה ימים שבהם אתה עובד ומשנה את העולם, מעצב אותו ופועל עליו, כל זה לד'. פעם מישהו אמר לי שברפואה כבר הגיעו לדברים מדהימים ויכולות עצומות בניתוחים ובהשתלות, אך יש תחום אחד שבו לא נוגעים למרות שיש יכולת, והוא ההתערבות בגנטיקה - צבע עיניים, גובה וכו'. כלומר, גם כשיש צורך ועושים הפריה מלאכותית, צריך לזכור שבסופו של דבר יש איזו הגבלה מסוימת. יש ענווה שבה צריך להתמלא ולא להגזים, לדעת שיש כוח עליון שהוא נותן לנו את היכולת. כמובן שניתנה רשות לרופא לרפאות, הקב"ה לא רוצה להרוג אותנו ונתן לנו את חכמת הרפואה, אך בשעה שאתה מרפא ועושה את מלאכתך, תזכור תמיד, דרך יום השבת, שכל זה לרצון ד', לעבודת ד', לתכלית העליונה שהיא להביא את העולם לדבקות אלוקית, אז מלאכתך היא עבודת ד'.

“ביום השבת תסיר מעל ראשך את כליל תפארת ממשלתך בעולם”.

תוריד את הכתר של המהנדס, החקלאי, הרופא, את הכתר שמבטא שאתה שולט על

הטבע, "ותשית את עצמך ואת עולמך בהכנעה תחת כסא כבוד ה' אלהיך".

"לא תעשה כל מלאכה. אנשים תועים ומתעים חתרו תחת כל חוקת השבת ועיוותו את כל מושג השבת, בפרשם 'מלאכה' כעבודה ועמל".

הטעות הנפוצה בעולם היא שמלאכה זה עמל, טורח, קושי. זה לא חדש. כנראה תמיד היו כאלה שתעו והתעו, חתרו ועיוותו את כל מושג השבת. הם הגדירו באופן ילדותי שמלאכה זה עבודה ועמל.

"הם פתחו בהכחשת השבועה שנשבעו אבותינו בסיני, ובמקום להיות נאמנים לשבועה – 'להתאים את החיים לתורה'", אנו מסבירים בתוך בית המדרש שצריך לראות כיצד אנו מתאימים את החיים אל התורה. החיים מסובכים, יש כל מיני עיכובים, אבל בסופו של דבר כיוון שהקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם, כיוון שהעולם, הסדר של המציאות, הוא התורה, "בחכמתא ברא עלמא", אז ודאי לנו שאנו צריכים לראות איך החיים מותאמים אל תורה. זה פשוט, שהרי הקב"ה לא זרק אותנו לאיזה ג'ונגל שאין לנו יכולת להלך בתוכו ואנחנו מופקרים, אלא הוא ברא אותנו בעולם הזה ונתן לנו את הכלים כיצד להתמודד ולהסתדר עם הכל, והעבודה שלנו היא להתאים את החיים לתורה.

"הכריזו על סיסמה חדשה לתקופתם: 'להתאים את התורה לחיים'".

אך הטועים אומרים דבר הפוך: יש חיים ויש חומר, יש סיבוכים, יצרים ותאוות, יש את הגוף ולכן אנו צריכים להתאים את התורה לחיים. כי החיים של היום הם לא החיים של פעם, צריך לראות איך אנו מתאימים את השבת לתקופה החדשה, הרי לא קל לשמור שבת כפי שהיא כתובה בתורה אצל חז"ל עם כל פרטי ההלכות.

"אז שלחו ידם גם בחוקת השבת, היסוד הגדול שכל חיי ישראל עומדים עליו, וביקשו לפרשה כדרכם, בהתאם לצורכי החיים. לא היה איכפת להם אם אמנם יש יסוד כלשהו לפירוש כזה בתורה".

הם המפרשים את התורה.

"הם הכריזו על השבת כעל יום של מנוחת הגוף", הטעות שלהם מתחילה מתוך נקודת מבט ששבת ומנוחה זה מנוחת הגוף. וכיוון שזה כך, צריך לעמול ולטרוח כמה שפחות, ולכן לנסוע לבית הכנסת זה עדיף, וכן להדליק חשמל כאשר חשוך וכו'.

”שניתן לנו כדי שהרוח תהיה יותר פנויה לעבודת ה'”, כלומר, שביתת המלאכה היא אמצעי בשביל להגיע לעבודת ד', אז אם יעודה של השביתה ממלאכה היא רק אמצעי, ואם המלאכה זה רק עמל גופני, אז נבדוק כמה פחות אנו עמלים מבחינת עמל הגוף, ועל-פי זה נגדיר את איסור המלאכה.

”כביכול, ובהתאם לכך פירשו את איסור 'מלאכה' כאיסור של 'עבודת עמל', דהיינו עבודה שיש בה משום מאמץ גופני, ולא דקדקו אף לפי שיטתם, שהרי יש גם עמל שבעבודת הרוח. אמרו: רק עבודה שיש בה משום מאמץ גופני אסורה בשבת, ולא נאסרה עבודה קלה או עבודה הנעשית במסגרת פעילות רוחנית”.

עבודה רוחנית או עבודה קלה היא בסדר.

”והנה הושלמה 'התאמת התורה לחיים”.

לשיטתם השלמנו את התאמת התורה לחיים.

”ברם, אין רמז בתורה שעיקר מצות השבת הוא יותר מן השביתה מכל 'מלאכה'”, כשהתורה אומרת לא לעשות 'כל מלאכה' היא מתכוונת בדיוק לזה.

”כביכול שביתת המלאכה אינה אלא אמצעי למטרה אחרת”.

אל לנו להגיד ששביתת המלאכה היא רק אמצעי בשביל משהו רוחני שנגיע אליו. לא, המטרה היא לשבות ממלאכה.

”בכל מקום נאמר כי 'שביתה ממלאכה' היא היא עיקר השבת, ובכל מקום נאמר כי עשיית מלאכה היא חילול שבת. אין השבת מתחללת על-ידי מי שאינו הולך לבית הכנסת ביום זה כדי להתפלל עם הציבור או כדי לשמוע את דרשת הרב וכיוצא באלה”.

אי ההליכה לבית הכנסת אינה נקראת חילול שבת.

”אלא על-ידי מי שעושה בו מלאכה: 'כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת'. מקושש-העצים המסכן הובא לדין מבלי שנעשתה תחילה חקירה, אם אולי כבר התפלל בבית הכנסת ושמע את הדרשה ובכך קיים את מצות השבת כל צורכו, או שמא רצה להשתמש בעצים לצורך הכנת סעודת השבת”.

למה אתה הורג אותנו?! תבדוק אם הוא התענג השבת, אם הוא רוצה לבשל לצורך השבת!

“הוא קושש עצים, כלומר, הוא אסף את מוצרי הטבע וכינס אותם מאדמת גדילתם הטבעית אל תחום בעלות האדם”, אלא הוא ביצע מלאכה, הוא עבר על מעמרו!

“או שנטל אותם ברשות הרבים והעבירם במרחק של ארבע אמות”, גם זו מלאכה!

“קיצורו של דבר: הוא עשה ‘מלאכה’, ודי היה בזה לגזור דינו למוות. מושג ה‘מלאכה’ אינו כולל אף את המאמץ הגופני כאחת מתכונותיו העיקריות”.

לא מצאנו שום מקור לזה שמאמץ גופני הוא מלאכה. אמנם יש איסורי שבות שהם דרבנן, אך זה לא מלאכה.

“מלאכה’ נזכרת במקרא בקרוב למאתיים מקומות, ובשום מקום אין רמז לעבודה מאומצת, והרי גם עבודת הפרך במצרים”.

למרות שהיא הייתה עבודה קשה אינה נקראת מלאכה.

“לא נקראה ‘מלאכה’ בשום מקום. אלא נראה כי בכל מקום תכונתה העיקרית של ‘מלאכה’ אינה עמל גופני בשיעור קטן או גדול, כי אם ‘מלאכת מחשבת’, כלומר, יצירה.

“ביצוע מחושב ונבון של כוונה מסוימת. לפיכך, גם בלא שנדע פירוש התורה שבעל פה צריכים אנחנו לומר, כי משמעה הפשוט של המלה הזאת, ועדותם של מאות המקראות שהיא נזכרת בהם, מכריזים ואומרים: ‘לא תעשה כל מלאכה’ - לא תפעל שום פעולה שיש עמה יצירה כלשהי!”

אתה בשבת לא יוצר, לא עושה. “ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך”, אתה בשבת לא מושל על החומר ולא עושה בו כרצונך, בשבת החומר הוא לא המלאך שלך, אתה לא מעין דוגמא של מעלה כשאתה עושה מלאכות ומשנה את הטבע ויוצר, בונה ומעצב. בשבת אתה כנוע לעליון.

“לא תוציא אל הפועל את כוונתך לגבי חפץ כלשהו, לא תעשה שום חפץ לנושא מחשבתך ותכליתך; כללו של דבר: לא תייצר דבר, לא תעשה ‘מלאכת מחשבת’!”

הרש"ר הירש מסביר באופן נפלא מה זה מלאכה ומה זה לשבות ממלאכה. לסיכום, היכולת של האדם בששת ימי המעשה להיות יוצר, לתפוס את החומר, להשתמש בו כמלאך, לעצב אותו, לשנות אותו ולבנות בו, ביום השבת זה נאסר. זו נקראת שביתה ממלאכה ולא כפי תפיסת העולם שמידי פעם צצה וקמה של אנשים טועים ומתעים שחושבים שזה עניין של מנוחה פיזית.

יצירה פנימית

בכתבי מרן הרב יש העמקה לכל האמור עד כה. כשמשה רבנו עלה למרום לקבל את התורה, חמדה גנוזה, המלאכים טענו כלפי רבש"ע: חמדה גנוזה לך למעלה ואתה נותנה לבשר ודם? הקב"ה אמר למשה שיענה להם, אך משה אמר שהוא מתירא. הקב"ה אמר לו: אחוז בכיסא כבודי והחזר להם תשובה. וכך על פי מה שכתוב בתורה הוא מראה למלאכים שהתורה לא שייכת להם (ע' שבת פח ב). אחת מטענותיו למלאכים היא:

"שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקדשו. כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות?"

אומר להם משה רבנו כן: הרי כתוב בתורה 'זכור את יום השבת לקדשו', וכיוון שאינכם עושים מלאכה אתם גם לא צריכים לשבות. מסביר זאת מרן הרב (עין איה שבת ב, פרק תשיעי ס' ק):

"התכונה שעל ידה האדם הוא משלים את העולם ומשכלל את ההווה, היא מתגלה בכשרונו המלאכותי", 'מלאכותי' הכוונה למלאכה. לאדם יש יכולת לעשות מלאכות, מה שאין כן אצל הבהמות, שאינן עושות מלאכות.

"שבזה הרי הוא כח פועל בהבריאה", הוא נהפך להיות כוח פועל בבריאה, הוא משנה את הבריאה, מעצב אותה, מסדר אותה.

"וכמו שותף להקב"ה במעשה בראשית", "אשר ברא אלוהים לעשות" - ד' לא ברא עולם שלם, הוא השאיר לנו מקום לעשות ולשכלל.

כיצד נעשים שותפים לקב"ה במעשה בראשית?

"על-ידי כח המחדש והמצייר שחקק בו", באדם, "אדון כל המעשים ב"ה, והחידוש הזה שבתכונת האדם", שאינו נמצא בבהמה, "שנתגלה בקרבו ע"י מעין בינה של מעלה בפעולותיו הגופיות", הביטוי 'מעין בינה של מעלה' מופיע בדומה בגמרא בפסחים, שם כתוב (נד א): "ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור". אם כן, הבינה הזאת היא מעין בינה של מעלה לעשות מלאכות. לאדם, שהוא בעל בחירה חופשית, בששת ימי המעשה, יש בינה של מעלה, בפעולותיו הגופיות הוא שולט על הבריאה.

“הרי הוא מעיד על כשרון רוחו”, צריך לשים לב שהכישרון לעשות מלאכות מעיד על משהו עוד יותר עליון שנמצא אצל האדם, ולא נגמר בזה שהוא עושה מלאכות ומשכלל את עולמו החומרי של הקדוש ברוך הוא, כמו סלילת כבישים, בניית בתים וכו’.

“ופעולותיו המוסריות”, אדם יכול להיות מוסרי, יכול להפסיק לכעוס, להיות עניו, נדיב. גם מצוות הן פעולות מוסריות. וכל אלו מעידים על כשרון רוחו ופעולותיו המוסריות.

“שבהם הוא משכלל את היצירה באופן יותר נעלה ונשגב מאותו השיגוב שהוא משכלל אותה במפעליו המלאכותיים”, כמה שאנו מסוגלים לשכלל את העולם מבחינה מלאכותית, זה אפסי לעומת היכולת שלנו לשכלל את העולם על ידי העבודה המוסרית, על ידי תיקון המידות, על ידי תפילה, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות. מרן הרב אומר שכשרון המלאכה רק מעיד על משהו עוד יותר עליון שקיים באדם, שיש לאדם את היכולת הסגולית לפעול על העולם, לשנות ולרוממו על ידי פעולותיו המוסריות.

“בשליטתו על החומרים והכחות שבטבע”.

עד כאן עסקנו ב“ששת ימים תעשה כל מלאכתך”. בזה גם הגויים שותפים לנו. אך לנו יש יום נוסף, יום מיוחד, יום השבת, שהוא עדות לכך שאנחנו עם כשרון מוסרי פנימי רוחני נוסף:

“וזאת היא תעודת השבת”, היעוד של השבת, התכלית של השבת, הוא:

“שהיא שביתה חמרית”, שביתה חומרית אין הכוונה שהולכים לישון בשבת כדי שנוכל לעבוד עוד שישה ימים. אדם הראשון נברא בערב שבת, הוא לא עבד שישה ימים ואז נח בשביל לעבוד עוד. הוא נברא בערב שבת בין השמשות, כי השבת היא תחילת השבוע, היא המקור של הברכה לכל ששת ימי המעשה שבאים אחריה.

“המשיבה את כל הכחות המעשיים וכל ענפי כשרונותיהם אל עצמותה של הנשמה”.

שבת היא תשובה, בה אנו מתכנסים ומתרכזים בנקודה שפגשנו אצל הרש"ר הירש, בהכרה האמונית הזאת שכל נשימה ונשימה היא ממנו יתברך, בהכרה שמלוא כל הארץ כבודו והכל ברא לכבודו.

“וכח יצירתה הפנימית הולך על ידי זה הלוך וגדול”.

יש בשבת כוח של יצירת פנימית. היצירה של ששת ימי המעשה היא יצירה חיצונית,

אנחנו עושים יש מיש. לוקחים את העין, מנסרים ובונים שולחן. פה יש יצירה פנימית שהיא יש מאין. העבודה המוסרית של האדם מתבטאת בכך שהוא לומד תורה, מתפלל ומתקן את אישיותו, כל אלו הם יצירה פנימית. כלומר, יש פה מנוחה איכותית, לא מנוחה של חוסר טורח ועמל. יש פה יצירה, המנוחה היא יצירה פנימית.

“ובריאתה העליונה של המנוחה”.

המנוחה היא בריאה. היינו יכולים לחשוב שמנוחה זה חוסר יצירה, אך אין זה נכון, יש בריאה שנקראת מנוחה.

נפסק להלכה בשולחן ערוך (או"ח ס' כה סע' ז) שכשאדם מניח תפילין יברך 'להניח תפילין' עם קמץ ולא עם פתח תחת הה"א. אמנם התימנים מבטאים את הה"א אחרת, וכן האשכנזים. בעל הלבוש, רבי מרדכי יפה, מסביר שאם אתה מברך להניח עם פתח אז אתה אומר דבר לא נכון, וזה ההיפך מלהניח עם קמץ: "וצריך לומר להניח בקמץ תחת הה"א ולא בקמץ, וכתב הב"י אף כי אין חילוק במשמעות, מכל מקום ראוי לברך בלשון הכתוב שכן מצינו פסוק להניח ברכה אל ביתך עכ"ל. נראה דלא דק בי רק ודאי דינא הכי הוא שיש לומר הה"א בקמץ ולא בפת"ח אבל לא מטעמיה כי חילוק רב יש ביניהם בין קמץ לפת"ח במשמעות וכמעט שני הפכים הם כי כשהוא בקמץ הוא מבניין נחי העי"ן, פעל ושרשו נוח, פעל, שהוא לשון מנוחה ונחת כמו ותנח התיבה וגו' וינח בכל גבול מצרים וגו' וכן להניח ברכה אל ביתך פירושו תנוח הברכה בביתך, אבל כשהוא בפת"ח הוא מניח הפ"א יו"ד ושרשן ינח שהוא לשון הנחה ועזיבה כמו ויניחו מחוץ לעיר וגו' אחיכם אחר הניחו אתי וגו' לא יניחו ממנו עד בקר ודמיהם”.

להניח בפת"ח זה להניח ולעזוב, לשים ולעזוב, כמו 'תניח כלים בארון'. אבל כשאנו מניחים תפילין על היד אין הכוונה להניח ולעזוב, אלא להניח וכל הזמן לחשוב עליהם, זה כמו 'להניח ברכה אל ביתך' (יחזקאל מד ל), והתרגום שם אומר "לאשראה ברכתא בביתך". גם בדוגמא של "ותנח התיבה" זה עם קמץ, כלומר, זה לא היה רק מנוחה פיזית אלא העולם הגיע למדרגה השראתית רוחנית אחרת אחרי המבול.

“לפיכך אם היה אומר להניח בפת"ח היה משמעותו הפך הכוונה ר"ל שניח ויעזוב את המצוה וילך לו ולא יקיימנה לכך יאמר להניח בקמץ שמשמעותו שצוה לנו שנעשה להם מקום שניחו שם על זרועו או על ראשו”, ואז זה יהיה מנוחה והשראה כמו שאנו מכירים מהמקורות, שמהנחה כזאת אנו מקבלים המון כוחות.

נחזור לעין איה: “הרי היא היצירה היותר אדירה השקולה במשקל כפול באין ערוך לריבוי

ועילוי, נגד כל היצירות המלאכותיות שמפליא בהם האדם לעשות בחכמתו המעשית הנפלאה”.

כשהאדם לומד תורה, לעין החיצונית נראה שהוא לא עושה כלום, וכן כשהוא מתקן עניין מוסרי או מתפלל. אך כל הפעולות המוסריות המבטאות את המנוחה וההשראה, בהם האדם פועל על הבריאה, הן פעולות ממשיות שמשפיעות ומרוממות הרבה, הן באישיותו של אותו אדם והן בעולם בכלל.

”ולתמם את החזון הנשגב של מנוחת עולמים, שבסוד היצירה, בא השבת בתור המקור של כל ברכה”, השבת היא היום הראשון שהאדם הראשון פגש, היא המקור של כל הברכה, וממנה מתחיל הכל, וממנה יוצאים אל ששת ימי המעשה.

”של כל שפעת חידוש ומקור חיים המיוחד לישראל ברוממות קדושתם, לדעת כי אני ד’ מקדשכם, אשר עז בידם לשכלל את ההויה כולה”, איך נשכלל? לא רק בזה שנעשה כבישים ולא יהיו תאונות, למרות שזה גם חשוב.

”לחדש את כחה, להוסיף אורה ויפעתה, ממעין החיים של הברכה העליונה, והשביתה של השבת היוצרת את היצירה המובחר”, שבת זה יום בו אנו מעידים על זה שיש יצירה כללית שרבש”ע בעצם פועל בעולם, מקדש את העולם, מברך את העולם, בלי שאנו שותפים ביום הזה לעבודה המלאכותית, בלי השכל הפרטי שלנו. העולם ממשיך להתקדם בלי שאנו פועלים ומסדרים את הבנקים והחשמל. העולם ימשיך להתקיים גם בלי שהאדם עושה פעולות מלאכותיות ביום אחד בשבוע. כלומר, ביום זה אנו מלאכים, מלאכים במובן של כניעה לרצונו יתברך. אנחנו מביעים את האמונה במלכות ד’ לבדו.

”שמרכז התורה תלוי בה, הרי היא מאוחדת בכשרון המלאכה אשר לאדם, שהיא מתעלה בישראל למלאכת ד’”, זו סגולה ישראלית לשכלל את העולם בערכו הפנימי הנשמתי ולא רק בערכו החיצוני המלאכותי.

”להשתכללות כל היקום והוספת יפעתו ועלייתו התדירית העליונה, העולה למעלה למעלה”.

”אבל המלאכים כשם שהם אינם בני מלאכה”, אומר משה רבנו למלאכים: אתם מלאכי השרת, כלומר, אתם מלאכים של רבש”ע ועושים שליחות, הוא לא נתן לכם לעשות מלאכות, אין לכם את ה’מעין בינה של מעלה’ לקחת חומר, להשתמש בו, לייצר איתו ולבנות בו כפי רצונכם. אתם תמיד מלאכים, אנחנו כל השבוע לא מלאכים, אנחנו הופכים את החומר למלאך ומסדרים אותו על פי רצוננו.

“כשם שאינם עלולים לחדש כלום בההויה והיצירה, הם הנם רק משרתי ד’ עושי דברו, להמשכת החיים שביצירה ע”פ סדרם וחוקותיהם הקבועים, כן אין בידם להוסיף שכלול ויפעה, בכל המון עולמים העולים למעלה, העומדים בסולם הישות למעלה ממדרגת היצירה”.

אתם לא צריכים את השבת, כי מה תפקידה? להוסיף שכלול, להוסיף התקדמות רוחנית בעולם, לא התקדמות פיזית וגשמית. כשם שאתם לא עושים מלאכות בשבת ימי המעשה, כך אתם גם לא צריכים שבת שבה יש יכולת לשכלל את העולם מבחינה רוחנית. זו הסגולה המיוחדת של האומה הישראלית שרק לה ניתנה השבת. ביום זה איננו רק שובתים ממלאכה, אלא נחים, והמנוחה מקבלת מימד נוסף, מימד ערכי, במובן של ערך אחר לגמרי, שהיצירה אינה רק יצירה של העולם החומרי אלא של העולם הרוחני. זה הרבה יותר מאשר השכלול החומרי, זו סגולתנו.

“וכשם שאין בהם מלאכה כך אין בהם שבות”, מכיוון שאינם שייכים לעניין המלאכות, כלומר אינם משתמשים בטבע ומושלים עליו. אם כן, גם אין בהם את הבריאה העליונה של המנוחה, זו השבות.

“ואין התורה שכתוב בה זכור את יום השבת לקדשו נאותה להם. כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות”.

קדושת השבת וישראל

הרב יעקב יהודה לבנון

בתפילת שחרית של שבת אומרים: "שלא נתתו ה' אלוקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים". הגויים מתוארים בתור:

א. גויי הארצות

ב. עובדי פסילים ואילים.

לעומתם אנו מתוארים בתור "ישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת". עוד יש לדקדק בפעלים, מה הכוונה 'נתתו', 'הנחלתו' ו'השכנתו', אך לא נעסוק בזה כאן, רק נלמד סעיף קטן מתוך מאמר של הרב צבי יהודה באור לנתיבתי, סעיף לה שכותרתו - 'קדושת השבת וישראל'.

לפני כן נקדים: הגמרא בסנהדרין (נו ב) לומדת מהפסוק "ויצו ה' אלוקים את האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל" וכו', את שבע מצוות בני נח, ואם כך, אם אדם הראשון נצטווה שבע מצוות (הרמב"ם בהל' מלכים אומר שהצטווה שש מצוות ואבר מן החי נוסף אצל נח), העובדה שהקדוש ברוך הוא שבת ממלאכתו ביום השביעי לא מספיקה כדי שהוא גם ישבות? כדי שיזדהה עם השביתה האלוקית? זה לא מתאים לשבע מצוות בני נח? אלא אנו יודעים שרק עם ישראל הצטווה בשלמות ב"זכור את יום השבת לקדשו", אך לפני כן, צלם אלוקים שבאדם לא כלל את זה. ומכל מקום, לאחר שאדם הראשון חטא הוא חזר בתשובה, שקעה החמה, נכנסה שבת והוא אמר 'מזמור שיר ליום השבת', דוד המלך כתב זאת במסורת מאדם הראשון. כל המזמור הזה אינו שייך למצב שהאדם היה צריך לשבות מל"ט מלאכות. אדם הראשון הגיע לרוח הקודש פלאית, ודוד המלך, מלך ישראל, חזר על זה במזמוריו, במדרגה של כתובים.

נעשה 'סרגל מאמץ', נעלה שלב אחר שלב ונראה עד היכן יכול להגיע גוי בתבונתו, בהשגתו, באמונתו, ביראתו, במוסריותו ובתורת מידותיו ביחס לשבת. יתרה מזאת, עד היכן יכולים להגיע קבוצת אנשים ביחס לשבת, עד היכן יכולה להגיע אומה, מדינה, שתרצה לקבל על עצמה לשבות. יש כל מיני סיבות שיכולות לגרום למדינה לשבות, להשבית את כל הסדר הממלכתי שלה, ונתח אותן.

נדמיין שיש מדינה טהורה, מדינה שמוטטה את כל המסגדים והכנסיות, את כל העבודה זרה, מדינה פלאית, שמכרת בסיעתא דשמיא שיש לקדוש-ברוך-הוא לישראל. מדינה אוהדת בכל מובן המילה. ומדינה זו תגיע למסקנה שלטובת החברה צריך לשבות, שביתה זו תהיה גם בשביל הפועל, גם שביתה מכל המולת החיים, הקניונים. הם יתכנסו בשבת, לא יהיה שום צלם, שום צורה, שום צלב, והם יאמרו - 'ה' אלוקי ישראל מלך, ואנחנו רוצים לגרום לזה שלא יהיה אפילו מרכולים אצלנו בשבתות, כי המרכולים זה המולה וקניין ואנשים צריכים לעבוד בזה, ובעצם זו פגיעה בזכויות הפרט'.

אך עם כל זה, זו לא שבת של ישראל. אמנם זה איכותי, זה חברתי, זה ממש לטובה, לטובת הפרט, המשפחה, איש ואשתו ובניו ובנותיו, לטובת השכונה, העיר, לטובת כולם. אבל בשבת יש עניין שהוא מעבר לעניין החברתי והלאומי, עניין ש"לא נתנו לגויי הארצות".

כך כותב הרמב"ם (מלכים י ט): "גוי שעסק בתורה חייב מיתה. לא יעסוק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד. וכן גוי ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן. אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות. או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג".

וכך ממשיך הרמב"ם (שם י י): "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה. ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו. ויראה לי שנותנין אותה לעניי ישראל. הואיל והוא ניזון מישראל ומצוה עליהם להחיותו. אבל גוי שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי גויים"

כלומר, אם זה גוי שחי במדינתנו ושומר שבע מצוות בני נח, אפילו אם אינו גר תושב, כיוון שאנו מצווים להחיותו, כיוון שהוא ניזון מהמדינה, מותר לקחת את הצדקה שלו ולתת אותה למדינת ישראל. אך אם אין זה גוי ששומר שבע מצוות בני נח, אם זה גוי שחי בארצו, אי אפשר לתת את הצדקה שלו לישראל. אנו רואים כאן חילוקי מדרגות בין הגויים. אך עלינו לדעת שהשבת שלנו לא באה מטעם הרמות שראינו שגוי יכול להגיע אליהן, אלא זה משהו אחר.

כאשר כנסת ישראל התכנסה לאחר מלחמת העולם הראשונה, בשנת תר"פ, היא הביאה את אסיפת הנבחרים שלה ובחרה בוועד הלאומי שיהיה הכח הפועל, והכריזה שכל ענייני הדת הנוגעים למדינה יהיו בפיקוחה של הרבנות הראשית. אז הרב קוק הקים את הרבנות, עוד לפני שקמה מדינת ישראל, ובמידה מסוימת הוא הקדים את היסודות שהניחה אז כנסת ישראל. הנבחרים הללו קיבלו החלטה שכנראה לא היו מודעים לגודלה ולחשיבותה, אבל זה חלק מעניין אלוקי שבתשתית מדינת ישראל תהיה קריאת שם על המדינה הזאת, קריאה שזו מדינה שבתית, הם קיבלו שבת כללית ממלכתית, זה דבר שהאומה קיבלה למרות שהיה מעל ומעבר למה שיכלה להשיג באותו רגע. האומה קיבלה החלטה שכל ענייני הדת הנוגעים לעניין הציבורי, כולל גיור, בתי הדין הרבניים והמועצות הדתיות. זה מה שנקרא בעברית "חזקת קמא" ובלטינית "סטטוס קוו". אין סיבה להגיד את זה בלטינית, הלטינית היא חסרת תוכן. מכל מקום, זה מה שהיה בזמן הרב זצ"ל, אז הקמת כנסת ישראל הייתה כפופה למרן הרב זצ"ל, לרבנות הראשית. הנבחרים קיבלו החלטה שהרבנות הראשית היא הפוסקת בענייני הדת, והרבה חילונים רצו את זה, כי לא רצו לגעת בדבר שנוגע בבבת עינו של העם היהודי.

בספרו לנתיבות ישראל, מצטט הרב צבי יהודה את מה שהיה בחגיגת אבן הפינה הראשונה לבית הכנסת בתל-אביב ואומר שאז התברר מהי העיר תל-אביב, על מה היא מושחתת, ושום ראש עיר לא יכול לשנות זאת, וכך הוא כותב (לנתיבות ישראל א מאמר תשיעי): "בחגיגת אבן הפינה הראשונה לבית הכנסת של תל אביב, אמר אדוני אבי מורי ורבי הרב זכר צדיק לברכה, כי הנה בזה, ביסודו של הבניין המקודש הזה, מודיע ומכריז ישובנו החדש", זה מעניין, כי אם אני הייתי בחגיגה שם הייתי מודה לראש העיר שהוא מתחשב בדתיים ונותן להם בית כנסת, ואחר כך יבואו קבוצת זקנים תשושי נפש ויודו לו על שהקים בית אבות, ואחריהם עוד כמה אנשים ויודו לו שפתח בית עלמין לנפטרים. לא! מרן הרב זצ"ל לא בא להודות לו על זה שהוא עושה חסד עם האנשים הדתיים וכך הם יכולים להיכנס ולהתפלל מעריב ושחרית. כשבונים בית כנסת בתל אביב קוראים שם לתל אביב, זו קריאת שם. ממשיך הרב זצ"ל: "ביסודו של הבניין המקודש הזה, מודיע ומכריז ישובנו החדש, וקריית מששוננו תל אביב בראשו, - כנגד כל המשחיתים והמשטינים, - כי יש לו חלק באלוקי ישראל".

זה דומה למה שעשה אליו הנביא עם עובדי העגל, שהוא הרים את כל האוכלוסייה עד שאמרו 'ה' הוא האלוקים! כך קראו כל החילונים 'ה' הוא האלוקים' על תל אביב. 'יש לו חלק באלוקי ישראל' זה דומה למה שיש בסוף מסכת ברכות (סג א), שחנינא אחיו

של ר' יהושע היה מקדש חודשים ומעבר שנים בחוץ לארץ ויצאו שני תלמידים והקשו על הדרשה שהוא דרש שם, אז הוא שאל אותם למה הם תוקפים אותו, והם ענו לו: 'מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ', הוא ענה להם: 'והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים?', אמרו לו: 'הנח רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל', ענה להם: 'אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל', אמרו לו: 'גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרונו אצלך וכן אמרו לנו לכו ואמרו לו בשמנו אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנידוי'. אחר כך הם פנו אל כל הציבור שהיה שם ואמרו להם: 'תכפרו ותאמרו שאין לכם חלק באלוקי ישראל, אם אתם מקדשים חודשים פה בבבל', אז ענו להם: 'יש לנו חלק באלוקי ישראל כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'. כך הרב זצ"ל קבע שיש לנו חלק באלוקי ישראל, זה צריך להיות בתוך הסמל של עיריית תל אביב, 'כי אחוז הוא ומושרש הוא בנחלת ה' ותורתו בכל תוקף קדושתה'.

השבת הישראלית אינה סובבת רק סביב המנוחה הפרטית של כל אחד, רק סביב המטבח הפרטי של כל אחד, מובן שזה חשוב וכל אחד צריך לדעת את ההלכות וכיצד להתנהל בשבת, אך השבת אינה נצפית רק במטבח הפרטי או בל"ט המלאכות הפרטיות, אלא היא נצפית בעיר, במדינה, בסנהדרין. השבת מופיעה במלכות, היא הצורה הממלכתית הנאותה, כשזה מקושר עם 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'. השיוך אל הארץ מקבל את ערכו הפנימי מהראיה שעל פיה הושתתה מדינת ישראל, במדינה זה כבר קבוע וקיים.

אומר רבנו באור לנתיבתי: "קדושת השבת לישראל, לשון תפילת שבת, ולא נתנו ה' אלוקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי אלילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים. יש להסביר כי החילוק שבין ישראל לאומות העולם הוא משולש ביסודו... התוכן הקיבוצי הפנימי הוא של הגויים במובנם המצטרף ביניהם", קיבוצי זה מיליוני אנשים שמצטברים לקיבוץ, לאום, עם, מדינה, משטר, עם מסורות של מאות שנים ואולי אלפים. זה נקרא מצב קיבוצי, לא פרטי. "התוכן הקיבוצי הפנימי הוא של הגויים במובנה המצטרף ביניהם, בממשיות התקבצותם, ובשייכותם מתוך כך אל ארצותיהם", אלו גויים נחמדים, מקובצים, הכח הלאומי שלהם הוא שורשי, הוא תופס, אולי כל מיני גזעים וכל מיני שבטים. הם התקבצו למצב של לאום או שזה התחיל מהשר שלהם, שהרי לכל אומר יש שר, וזה גורם לקיבוץ הפנימי של הגויים. זה ממשי, יש בזה מדינה, משטר, בתי משפט, בטחון, חקלאות, טכנולוגיה, מים חשמל ואש. ממש קיבוץ אמיתי, לא תיאוריות בלבד. מוסיף רבנו שלא רק בממשיות התקבצותם, אלא השתייכותם

מתוך כך לארצותיהם, הם מוכנים למות על זה. גוי לא מצווה למסור את הנפש, אין לו ציווי של 'יהרג ובל יעבור', וכך לשון הרמב"ם (הל' מלכים ומלחמותיהם י ב): "בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו, מותר לו לעבור, אפילו נאנס לעבוד עבודה זרה עובד, לפי שאינן מצווין על קדוש השם". אז למה הוא מוסר את הנפש על ארצו? הרי אין עם שאין בתוכו אנשים שמוסרים את נפשם, בכל מלחמה יש כאלה שמוסרים את הנפש. אנו רואים שאף שאין לגויים מצב של מסירות נפש, יש דבר אחד שבו כן יש להם מסירות נפש - השיוך שלהם אל ארצם. בתור גויי הארצות הם מסתערים ומתים לטובת המדינה, באופן טבעי-אנושי הם עושים זאת.

כמובן, אף שמשיכה לאומית זו גובה נפשות, זה לא מגיע לאפס קצהו של חייל ישראלי או קצין שמוסר את נפשו בצוק איתן, לא קרב זה אל זה כל הלילה. אמנם זה סוג של פטריטיות שכוללת מסירות נפש, אך מסירות הנפש של ישראל זה מעל ומעבר, כמו שהשבת היא מעל ומעבר, 'המבדיל בין ישראל לעמים'.

נחזור לדברי רבנו: "התוכן הקיבוצי הפנימי הוא של הגויים במובנם המצטרף ביניהם בממשיות התקבצותם ובשייכותם מתוך כך לארצותיהם, ולזה מקביל עניין נתניה אלוקית של מטבע היצירה, לא נתנו להם ה' אלוקינו אלא לישראל עמך המיוחד לך לעם, במציאות אופיו העצמי הכללי בתור עם", היינו עלולים לחשוב שזה עניין אישי, לא עניין של המדינה. היינו חושבים שהמדינה שובתת על מנת שראש הממשלה יוכל לשבות, ששר הביטחון יוכל לשבות, הרי כל השרים צריכים לשבות, באופן אישי. אך הרב במאמרו לינת הצדק (מאורות הראי"ה על חג השבועות), מקשר בין המן שקיבלנו במדבר עם השבת, ואומר שאם כל ענייני הכלכלה יילקחו מתוך החברה, היא לא תצטרך לחרוש ולזרוע, לא תצטרך לייצר ביגוד ולבנות בתים, כולם יהפכו לבטלנים, האנשים הפרטיים יהפכו להיות זובחי אדם. כי המלאכות שנצטוונו בהן ונצטווה בהם הגוי גם בשבת - "יום ולילה לא ישבותו" (בראשית ח כב), הגמרא אומרת שגוי ששבת חייב מיתה מדין 'יום ולילה לא ישבותו', הוא צריך לעמול (סנהדרין נח ב).

בנוסף לנקודה זו, מוסיף שם הרב חידוש - הנקודה המוסרית הפרטית היא אינה העיקר בשבת, שבת לא ניתנה כדי שששבות יום אחד ונוכל לעשות חסד אחד עם השני, נעשה ארוחות משותפות ונשיר שירי שבת, אלא מסביר הרב, שאצל כל הגויים המוסריות היא תוצאה של הצורך הקיומי שלהם להיות קשורים זה לזה, אין זו מוסריות טהורה. מכיוון שכולם צריכים להיות קשורים זה לזה, אז זה מייצר מוסריות. אך השבת פורכת את

כל זה, אנו מקבלים את המן ובזה האומה הישראלית מעוררת את הנטיה המוסרית הפנימית שלה, הנטיה של היות טוב לכל, של 'ואהבת לרעך כמוך' במובן היותר שורשי של 'ישראל ערבים זה לזה', אנו אומה אחת כאיש אחד. זה הרבה מעבר למובן של 'ואהבת לרעך כמוך' בהיבט הרגשי, הסימפטי, המנוחה. טהרת הפנים המוסרי של האומה הישראלית באה מדין ערבות. גויי הארצות לא יכולים להגיע לשיא הזה, אצלם זה רק ברמות הפרטיות, אפילו אם זו אוכלוסיה גדולה. אצל ישראל זה שונה, 'ישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת', האומה מוכנה לזה, על זה צריך ללחוץ כנגד מקטרגים ומבלבלים ולהעמיד את החזקה קמא של מדינת ישראל, חזקה של 'אתה ואחד ושמןך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

וביום השביעי שבת

הרב אלי בזק

אנו נלמד על פי שיטת בית שמאי, המקשרים את חנוכה עם סוכות. בסוכות מקריבים את פרי החג, פוחת והולך, ובית שמאי סוברים שגם בחנוכה מדליקים נרות בצורה של פוחת והולך, כנגד פרי החג.

בעין אייה שבת א (פרק שני סע' ט) כותב הרב כץ: "דת"ר בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמוניא אינון", ראשית, ימי חנוכה הם שמונה ימים, וזה שינוי מכל שאר ה'חנוכה' שהייתה לפני החשמונאים. כי חנוכה המשכן הייתה שבעה ימים, וכן חנוכה בית ראשון וכו'. המספר שבעה הוא המספר המתאים לימי המילואים, ואילו חנוכה החשמונאים הייתה שמונה ימים.

"הסכום הרגיל להיקף שלם הוא שבוע של שבעה ימים".

כלומר, להקיף את הדבר מכל הצדדים, מכל הבחינות, זה שבעה ימים, שבעה ימים זה התאמה של הזמן ושל המקום, ויש כמובן קשר בין הזמן ובין המקום. לכן, כמו שבמקום, בגוף, יש שישה צדדים ונקודה שביעית, נקודה אמצעית, מרכז הכובד של הגוף, הבחינה השביעית שהיא סך הכל של כל ששת הבחינות ביחד, כך גם בזמן יש שבעה ימים שעל ידם יש היקף שלם של כל מהות כל בניין הויה והויה. לכן שבוע הוא הזמן השלם, ואחרי שבעה ימים מתחיל שוב מחזור חדש, יום ראשון.

"אמנם התכלית של כל נשגב וקדושת שם ד' וחפצו הטוב בעולם, יגלה רק לזמן העתיד, שאליו פונות כל הקדושות".

זה היסוד של השירה החדשה שחידשו גאולים על שפת הים, שהם שרו "ה' ימלוך לעולם ועד" (שמות טו יח), משמע שזה עיקר החידוש של השירה, ה' ימלוך לעולם ועד, כלומר - התכלית של כל הניסיונות הפלאית הזאת שהופיע בים סוף. ים סוף זה כללות כל הניסים, שם הייתה הופעה כללית מאוד של הניסיונות ולכאורה התגלתה האמת, אך דווקא כשהאמת התגלתה התברר שהאידיאל האלוקי, שהוא הסיבה לכל הטוב שבמציאות, לכל ניצוץ של טוב, לכל ניצוץ אידיאלי, לכל ניצוץ של קדושה במציאות, הכל קשור לאמת האלוקית, לאמת האלוקית העתידה להתגלות, העולם עוד צריך לעבור הרבה שינויים, צריך עוד הרבה זמן בשביל שבאמת המלכות הגדולה הזאת

תתגלה. לכן ה' ימלוך לעולם ועד, כלומר - המלכות האלוקית האמיתית תתעלה לעד, המלוכה תהיה מלוכה שהולכת ועולה לאין קץ, היא תתגלה בעתיד. לכן הזמן ההווה הוא שבוע, אך התכלית של כל נשגב, כל דבר נשגב במציאות, התכלית שלו הוא העתיד,

"אמנם גם בזמן ההווה כח העתיד נגלה איך הוא הולך ובא", הערך של ההווה הוא לפי מה שאנו מבינים את הקשר שלו אל העתיד. כלומר, איך העתיד הוא לא חורבן של העולם ובניית עולם חדש, אלא תהליך, עולם הולך ובא. למושג עולם הבא יש שני מובנים: עולם הנשמות, כמו שתמיד הרב צבי יהודה היה חוזר על זה, שעולם הנשמות הוא עולם שקיים עכשיו, העולם העליון. ויש מובן שני, שזה עולם ההולך ובא. כמו שחז"ל אומרים, שאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות (ברכות לד ב). משמע שהעולם הזה הוא לפני ימות המשיח, ובימות המשיח זה יחשב כבר העולם הבא, עולם הולך ובא. זאת אומרת שכל מה שקורה במציאות זה בעצם בשביל זה, הכל קיים בשביל זה.

וזה יגלה ע"י גלגוליהם של ישראל הנפלאים, שלולא תכלית העתיד הנשגב אין פותר לחידת עולמים זאת".

אם כן, הפתרון של חידת העולם, חידת ההווה, חידת החיים, מתברר מתוך ישראל, שישראל עוברים גלגולים נפלאים שאינם מובנים. מבחינת התועלת של בניית העולם בהווה היה יותר טוב שישראל יתבוללו, לאחר שהם פסקו להיות ממלכה וגלו, שהרי איזה עניין יש להמשיך את השם 'ישראל' ולהיות זרים כל הזמן. כל המציאות של ישראל בעולם היא חידה ואין לה פתרון מצד מה שאפשרי בהווה. כלומר, זו לא התורה הכי מוצלחת אם עניינה לחיות את ההווה, עם ישראל אינו הצורה הכי מוצלחת לחיות את ההווה. אם כן, הקשר של ההווה לעתיד מתגלה כאשר ההווה לא מובן ואי אפשר לפתור אותו בשום בחינה שנמצאת בהווה. כשיש חידה כזאת שאי אפשר לפתור אותה, לא משנה מאיזה כיוון, אז מתגלה הערך האמיתי של ההווה שהוא הכנה לעתיד, וזה כל העניין של חג הסוכות.

בחג הסוכות אנו חוגגים שבעה ימים ובהם אנו יושבים בסוכה, בדירת עראי. כלומר, עניינינו בעולם הזה הוא דירת עראי, אנחנו בדרך, בתנועה, בפרוזדור לקראת הטרקלין. מתוך כך מגיעים ליום השמיני שהוא התכלית עצמה, האידיאל עצמו. לכן, היום השמיני זה היום המיוחד של ישראל שאין לזרים חלק בו, 'עשו לי סעודה קטנה שאהנה ממך' (ע"פ סוכה נה ב).

זה גם עניינו של ספר קהלת. אנשים קוראים ספר קהלת ומתפללים, זה ספר מוזר, ספר

מלא קושיות ושאלות ובסוף יש תשובה אחת (קהלת יב ג): "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם". זהו. בדרך כלל כשאנו לומדים מערכה מסוימת של ר' עקיבא איגר, של האחרונים, יש קושיות, אבל ככל שיש יותר קושיות כך מהלך התירוץ הוא יותר ארוך. כיוון שאם הדבר כל כך קשה צריך לעשות הרבה דרך כדי להבין את התירוץ. אך ספר קהלת הוא כולו קושיות, מלא ניסיונות, מבטים והתייחסויות למציאות באופנים שונים, והכל נשאר בחידה. זה משום שבספר קהלת אנו לומדים מה זאת אומרת לחיות בטבע. לחיות בטבע זה לא שהטבע נותן לנו פתרון, להיפך, הטבע נותן לנו התפלאות, פליאה, זה התכלית של הטבע. הטבע גורם לנו לחידה, לתמיהה, אנו מסכלים על הטבע ורואים חכמה עצומה, פלאי פלאים, בין בנקודה הכי קטנה ובין במערכה הכי גדולה יש חכמה שווה, בין בנמלה קטנה ובין בכל הקוסמוס, פלאי פלאים של סדר, של חכמה אלוקית שיצוקה בכל כנף זבוב. אבל הכל כל-כך עלוב, כל המציאות כל-כך סתמית, הכל חולף, סתמי, דומם.

המציאות כולה מעוררת השתוממות, אנו רואים חכמה אדירה אך לא מבינים בשביל מה, למה צריך כזאת חכמה בשביל המציאות של הנמלה, מציאות כל כך עלובה, קטנה, ארעית, חולפת?! אך עניינו של הטבע הוא לעורר את התמיהה והפליאה שיש במציאות, המציאות כולה בכללה היא חידה שלימה, ובעצם מה יש בה? במציאות יש התנוצצות של אור שבא ממקור אחר. כפי שבספר הכוזרי מוסבר הפסוק המופלא "ישראל אשר בך אתפאר" (מאמר שני נ): הכוזרי שואל את החבר איך ייתכן שהבורא מתפאר בנברא, והחבר עונה לו - תסתכל על השמש, אתה מבין שעל ידי השמש הקדוש ברוך הוא מתפאר בעולם? הרי בלי השמש עולמנו הוא עולם של קרח, עולם של דממה, קיפאון, כמו כל אין קץ כוכבים שסביבנו. כל המציאות של השמש והמרחק המדויק שלה מכדור-הארץ, כל הגזים שנוצרו והאטמוספירה וכו', כל זה מה שמאפשר את העילוי של מה שצפון. הרי ברור שהשמש לא מייצרת צומח, חי, אדם, אלא היא רק נותנת תנאים, סביבה, אך הסביבה הזו גורמת להכל לצמוח, היא חושפת את כל המציאות. ממשיך החבר ואומר שכך גם ישראל. ישראל הם כמו השמש, כמו שהשמש בעולם החומרי כך ישראל בלבבות, הם אור הלבבות, השמש של הלבבות. כלומר, כל המידות הטובות, כל החכמה שיש בעולם, כל הפלאים שאנחנו מוצאים ברוח בני אדם, כל ניצוץ של מוסר, של רוח טובה, של שאיפה כללית, של חזיונות, של תיקון ועילוי, כל ניצוצות של שלימות שאנחנו מוצאים במציאות הנפשית, השכלית, הרוחנית, כל אלו הם קרני האור של השמש, שמש הלבבות, של כנסת ישראל, שהיא העם שעל ידו מתגלה העתיד "ה' ימלוך לעולם ועד" (שמות טו יח).

לכן בשבת חול המועד סוכות אנו קוראים את ספר קהלת, כדי להבין בצורה נכונה

את ההתקרבות שלנו אל הטבע, עד כדי כך שמצטער פטור מן הסוכה. הכל הולך לפי הטבע, לפי הרגשות שלנו, אנחנו מאוד מכבדים את הטבע. כמובן איננו באים למצוא בטבע את הפתרון לחידת ההוויה, אלא להיפך, לעורר את החידה, את הפליאה, באופן כזה שיותר ויותר יתברר לנו איך המהות האמיתית מתגלה ממרחקיה לכאן, ואין לתלות ולחפש במציאות החומרית או במציאות הקרובה, במציאות המוסרית, תרבותית, ספרותית שקיימת בעולם, את הפתרון. אין פתרון. העולם הוא כולו חידה, זה מה שספר קהלת בא ללמד אותנו, ולכן התשובה שהיא מילה אחת, היא בעצם ההתחלה של השפע שמתקבל על ידי הפליאה. הפליאה יוצרת כלי וכך אנו ראויים לקבל ברכה גדולה, שפע גדול.

זה העניין של חג הסוכות, להיות בדירת ארעי, להיות בעולם אך לא מפה, כמו שהרב צבי יהודה תמיד היה מספר סיפור על החפץ חיים שבא אליו אורח ושאל אותו - 'רב, איפה הרהיטים שלך?' לחפץ חיים לא היו רהיטים כאלה חשובים, היה לו רק מה שצריך. אז החפץ חיים שואל אותו 'איה הרהיטים שלך?', ענה לו התייר - 'אני אורח', אמר החפץ חיים: "גם אני אורח, בעולם הזה גם אני אורח". אנחנו אורחים בעולם הזה, זה חג הסוכות, אמנם אנו אורחים חשובים, אבל אנחנו אורחים. יש הרומזים אורח זה - אורח, האור של השמונה, האור של השמונה בתוך השבע זה חג הסוכות.

נחזור לדבר הרב: "ע"כ השבת היא מורכבת עם היקף הזמן ההוה המתמיד, ורומז ליום שכולו שבת מנוחה וקדושה, להורות שבעצם הזמן ההוה רושם הזמן העתיד הוא כבר מוכן ומוחש".

זה העניין של השבת. השבת היא מעין עולם הבא, רמז לעולם אחר. שהרי מה זה שבת? יום שלם שכל עניינו שלילת המלאכה, זה עיקר עניינו. שלילת המלאכה אינה משום שאין לנו כח, אלא דווקא בגלל שיש, בגלל שצפון במציאות עולם שכולו שבת ומנוחה. אז שבת היא חלק מהשבע, חלק מהזמן שכולל היקף שלם של המציאות בעולם הזה. המציאות התלת מימדית שנבחנת בשישה צדדים עם הנקודה השביעית של מרכז הכובד של כל גוף, הנקודה המאזנת הכוללת הכל, וזה יום השבת שאינו שייך לכאן. הייתי חושב שהנקודה השביעית תהיה התמצית של העולם הזה, אך כאן מופיעה הנקודה האמיתית - השבת היא מעין עולם הבא, והיא נמצאת בתוך השבע כדי ללמד אותנו שמתוך העולם הזה אפשר להבין את הפתרון האמיתי של החיים, כמהלך אדיר שהולך ועולה אל העולם העתידי, "ה' ימלוך לעולם ועד".

היונים אמנם בקשו לסמות אורו של עולם, החשיכו עיניהם של ישראל ומלאו את

העולם פחזות והוללות, על יסוד העיקר של לקיחת ציור הזמן ההוה בלא שום תעודה בעתיד, עד שגרמו להשפיע על הכתות הרעות שיצאו מקרבנו לאמר אין עולם אלא אחד, ושעבורם תקנו במקדש לאמר 'מן העולם עד העולם'."

הרב מסביר בהמשך שההשפעה של יוון זה העולם התרבותי שאנו נמצאים בו ומושפעים ממנו בצורה חזקה ביותר, והעולם היווני נצרך כהנחת יסוד לשלול את כל הנסתר והפלא, כדי לתת בלעדיות לחכמה האנושית. החכמה האנושית דנה על-פי מה שהיא רואה לפנייה, ומה שהיא לא רואה אינה יכולה לדון, וכל זאת כדי לתת לחכמה את מעמד הבכורה, את העילאיות, שתהיה מעל הכל. בשביל זה צריך שהשור יהיה שחוט, צריך לשחוט את העולם, להוציא מהעולם את הנשמה, את התעלומה, את כל הרזיות.

אך האדם מוקף בחידות אין קץ? יש כל כך הרבה קשיים, כל כך הרבה סיבוכים. כדברי הרמח"ל בפרק א' במסילת ישרים, שאין אפשרות לעלות על הדעת שהאדם נברא עבור מצבו בעולם הזה, בגלל שאנו רואים כמה מסובכים וכמה קשים החיים בעולם הזה, לא יכול להיות שהאדם נברא בשביל מצבו בעולם הזה. את זה בדיוק רצו היוונים לסלק, להסיח את הדעת מהתעלומה על ידי הפחזות וההוללות, על ידי הבלטת השעשועים, הליצנות וההנאות החולפות הזמניות. זהו טבעם של היוונים, לעומת הטבע שלנו. הטבע שלנו הוא סוכות, דירת עראי, והטבע של היוונים הוא השכחה, המשך של מגדל בבל שחז"ל אמרו עליו "אוויר מגדל משכח" (סנהדרין קט א). מי שנמצא שם שוכח, שוכח תלמודו, שוכח הכל. שכחה זו מילת מפתח של התרבות האמריקאית.

היווניות הזו נזדווגה עם הציוניות, כיוון שהציונות הופיעה כתנועה מעשית, כמו שהרב כותב באורות התחיה שהדור הראשון של הגאולה שקוע בענייני החומר, כי האומה עזבה את העניין החומרי, מפני חטאינו נעזבנו מכל המציאות החומרית, ולכן צריך את תשובת המשקל, הפרזה לכיוון החומרי בתחילת הגאולה. ונראה שאנו הולכים אל הטבע, הולכים אל ארץ ישראל כי שם נמצא את הפתרון לחיינו, בכך שנהיה עם נורמאלי היושב בארצו, עם כלכלה, צבא, חוקים ומשפטים אנושיים ועל ידיהם נמצא את פתרונו. מהזיווג בין היווניות לציונות אנו סובלים עד היום. כמובן, הספרות הייתה זו שעייבתה את הדבר, נתנה לו את הגושפנקא התרבותית, ההגיונית, השכלית, כי אנשים עבדו מכח הדחף הפנימי, הם חשו שזה מה שצריך לעשות, שצריך לבנות את הארץ, ליישב את המציאות, לחזור לאדמה ולהיות חקלאי. הם חשו כך כי כנסת ישראל באמת צריכה את זה, היא זו שדחפה אותם. יש דחיפה פנימית שרק מכוחה אפשר להבין איך היא עומדת בכל הניסיונות המרים והקשים שעמדו לנגד החלוצים. וכשמסקיפים על זה מבחוץ ומפרשים את זה, הפרשנות שמתקבלת היא פרשנות יוונית, שהולכים למצוא

בטבע את הפתרון. אך הטבע אינו הפתרון, הטבע הוא השאלה, זה מה שלמדנו מספר קהלת, הטבע כולו פליאה אדירה.

בתפיסה זו אי אפשר לסבול את השבת. השבת באמצע השבוע של העבודה מקוממת את אלה שהרוח שלהם נתקלקלה, כמו שהרב אומר שהנפש של פושעי ישראל מתוקנת, הם רוצים את טובת האומה, אבל הרוח שלהם מקולקלת וטמאה. יש להם הבנה עקומה לגמרי, הם מבינים ומפרשים את הכל בצורה יוונית, והדבר הכי קשה להם זה השבת, כי השבת היא באמצע השבוע, זה בתוך הזמן, בתוך המציאות, חלק מהרוטינה, זה לא חג פעם בשנה, זה היום השביעי, בתוך הסדר של השבוע, זה קבוע, בדיוק ההיפך מכל הימים הרגילים שבהם אנו עסוקים במלאכה, ומי שלא עסוק במלאכה, אומרים חז"ל שהוא חשוד על כך שהוא שקרן (ע' סנהדרין כד ב). הרמב"ם מסביר שהמשחק בקוביא ומפריחי היונים פסולים משום שהאדם צריך לעסוק באחד משני דברים - בתורה או במלאכה, ואם הוא לא עוסק לא בזה ולא בזה הוא חשוד על חוסר ישרות, הנפש שלו לא ישרה, הוא מנותק מזרם המציאות הראוי.

עד כה אמרנו שבשבת אנו שוללים את המלאכות, ואם כן, מה צריך לעשות בשבת?

השבת כולה תורה. לכולי עלמא בשבת ניתנה התורה, שבת זה הזמן של התורה, מעין עולם הבא. השבת הכי נוגעת לזמן עצמו, לחול עצמו, באופן ישיר. היא אינה כמו ראש השנה ויום כיפור שהם ימים ערטילאיים פעם בשנה, אלא היא כל שבוע, היא חלק אינטגרלי מהזמן הרגיל. זה מה שקומם את היווניות, היא לא יכולה לסבול את השבת, את הרזיות של העולם. קהלת אומר שבע פעמים "הכל הבל", כנגד שבעה ימי בראשית, והרב מסביר שהבל זה כמו הבל פה, דבר שהוא בכח ולא יצא עדיין לפועל. לצד ה'בפועל' של העולם אין פתרון, בכל כיוון שתסתכל לא תמצא פתרון, הפתרון הוא בעתיד, הוא הולך ובא. אבל היוונים הפכו את הכל, ביטלו את התעודה העתידית, אמרו שלהווה אין תעודה, ההווה הוא המציאות, אין מעבר לזמן, אין יום שמיני, הזמן לכוד בתוך המציאות המחודשת והמורגשת, וממילא השכל האנושי הוא בעל הבית, המוסר האנושי הוא הקובע. הרגשה יוונית זו הייתה גם בנפשות אנשי הציונות החילונית, זה מה שהם הרגישו, הם היו יוונים ברוחם. לכן לא יכלו לסבול את השבת, שהרי השבת היא ההיפך הגמור לכל זה, השבת אומרת שכל המציאות שייכת אליה - ראשון בשבת, שני בשבת וכו'. כל הפעולה, כל העשייה של האדם, הכל נעוץ בזה שיש תכלית נשגבה בעתיד של ההווה, יש עולם שכולו טוב. מסביר הרב שתפיסת היוונים השפיעה על הכיתות הרעות שיצאו מתוכנו: הצדוקים, הבייתוסים, המינים, כל אלה שאומרים שאין עולם אלא אחד, ולכן תקנו לומר 'מן

העולם עד העולם, כדי להזכיר במפורש את העולם העתידי.

כלומר, בשעה שהזמנים מתוקנים ועיני השכל בהירות, די באמירה אחת, 'מן העולם', והעתיד כבר נשקף.

בתחילה היו אומרים רק 'ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם', וכשקלקלו המינים תקנו לומר 'מן העולם ועד העולם'. מסביר הרב שכשהזמנים מתוקנים והאדם מרגיש שזמן זה משהו שמזמין, שמזמן, שמכין, שמכשיר, שזמן עניינו עליה, התקדמות, צעידה צעד אחר צעד, אז השכל בהיר, הוא רואה את מה שהוא יודע ועניו כלפי מה שאינו יודע. שכל בהיר זה כמו אור בהיר בשחקים, כלומר, השכל מבחין בגבול השגתו, נכנע בפני הנבואה שהיא למעלה ממנו. אז די באמירה אחת והעתיד כבר נשקף, אם הזמן יודע שהשבת היא מרכז השבוע, אז מספיק להגיד 'מן העולם', מה יוצא מתוך העולם? כולם מבינים, זה ברור לגמרי, כי העולם כולו הבל, כולו פליאה, כל המציאות היא התנוצצות של שלימות, אך לא השלמות עצמה. ברור לגמרי שכל מה שיש פה זה משיכה, שייכות, קשר, וממילא מתוך כך הולכת ונוצרת השראה בנפש של שלימות עליונה, של מה שצפון במציאות, וזה השבת.

אבל באשר האפילו אור האמת, ראוי להעמיד מפורש את התעודה של העתיד, אע"פ שהעינים הטרוטות אינן מכירות אותו מן ההוה, מ"מ דבר אלהינו יקום לעולם. וכבר אנו יודעים את תעודת העתיד ע"פ הנבואה, נחלתן של ישראל, והיא לנו מבוררת גם בעת החושך שלא יראה לעיני בשר באופן מוחש כח העתיד מתוך ההוה.

אך כשהיוונים האפילו את אור האמת, וכמו שאמרנו, עשו זאת על מנת להמליך את השכל האנושי, להכחיש את הנסתר, את הרזיות, והם באו ואמרו 'אין עולם אלא אחד', אז צריך להגיד במפורש "מן העולם ועד העולם". צריך להגיד במפורש שזה לא מן העולם כמו שהם חושבים, אלא זה עולם אחר, עולם נשגב. במקום אחר אומר הרב שחזרנו לארץ כדי להחיות את הרזיות בעולם, זה ענייננו, ומתוך כך נזכה שמדינת ישראל לא תפקיר את השבת חלילה, היא תעמוד על השבת, זה הישראליות שלנו, זו הפרישה שלנו מהמתנגד שלנו ברוח, מההיפך הגמור ממנו, מיוון.

כשם שדי באמירה אחת 'מן העולם' לכלול כמו כן את העתיד בזמן הבהיר והמאיר, כך די בחנוכה של שבעה ימים, שכולל ההיקף הזמני ההוה שבתוכו כבר נכלל השבת, הרומז ומכין ליום שכולו שבת. אבל לעת הירידה שגרמו היונים ההוללים, שטשטשו את בהירת ההוה מלהציץ מתוכו את העתיד הנהדר, שאז יגלה אור ד' וכבודו בעולם, 'האלילים

כליל יחלף', היה דרוש לחזק את הצפיה העיקרית הישראלית, שלא תתקמץ גם היא בהוה כאותה של היונית חלילה, לעשות החנוכה שמנה ימים, כלומר יום אחד העודף על ההיקף הנהוג בהוה, להורות בפועל שכל מגמותינו יגלו ויצאו לפעלן רק בעתיד, שיצא הזמן בכללו מידי שפלותו, והעולם ירפא מעורונו ורעותיו הכלליות והפרטיות, שהוא מגמתן של ישראל ותעודת אורו של מקדש. ע"כ יומי דחנוכה תמניא אינון, כאומר מפורש 'מן העולם עד העולם'.

נזכה בעזרת ה' שה' יפקח את עינינו להאיר את עינו, יחזיר את עם ישראל בתשובה, כולם יבינו ויכירו את ערכה המרכזי, העיקרי והחיוני של השבת לתחייתנו השלימה במהרה בימינו אמן.

לעניין השבת

הרב יוסף קלנר

"מוֹעֲדֵי ד' אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קִדְּשׁ אֱלֹהֵי הָעָם מוֹעֲדֵי" (ויקרא כג ב), כך מתחילה פרשת המועדות. ידוע ש'תחילה למקראי קודש' הובא בציווי המקראי של "שִׁשְׁתַּי יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שְׁבַתוֹן" (שם ג). השבת היא תחילה למקראי קודש. מקראי קודש זה המקראים של הקודש, זה מה שהקודש הולך וקורא. קודש זה המציאות המוחלטת, המציאות האמיתית. שגור בפי כל שקדוש זה דבר נבדל, נפרש, 'קדושים תהיו' - 'פרושים תהיו' (ויקרא יט ב, ורש"י שם). אך הרב צבי יהודה היה מסביר את זה בכיוון קצת שונה, הוא היה מצטט לאו דווקא את רש"י, אלא את חז"ל שמקוריים יותר מרש"י, ואומרים (סנהדרין צב א): "מה קדוש לעולם קיים, אף הם (הצדיקים) לעולם קיימין". הוא היה אומר על זה - "שלשה מילים של חז"ל, עולם מלא", קדוש לעולם קיים. הנחת המובן מאליו של הגמרא כשהיא אומרת מה קדוש לעולם קיים, זה שכמו שידוע לכל ילד שקדוש זה פרוש ונבדל, כך הנחת העבודה של חז"ל בביטוי הזה היא שכל ילד יודע שקדוש זה מה שלעולם קיים. המילה 'קדוש', עד שהיא עסוקה להתרשם בתודעתנו כמשהו רחוק, פרוש ונבדל מאתנו, משהו בעל אוריינטציה שלילית, היא באופן יותר בסיסי מבטאת שמה שכל כך נשגב, נבדל ונפרש בקודש הוא בעל קיימות מוחלטת. הקודש זה מה שבאמת קיים. ישנה מציאות וישנה מציאות. לפעמים אנו מבינים את המושג מציאות בסגנון של 'תהיה מציאות', תהיה ריאלי', מעין דפיקה על השולחן שקוראת 'תהיה ממש'. צריך לברר אם מציאות זו היא באמת כל כך מציאות, כי יש הגיון פילוסופי מסוים שטוען שמה שהוא תלוי זמן הוא רק שאלה של זמן, הוא לא כל כך המציאות. זאת אומרת, אם משהו יהיה קיים שניה אחת ואז יומוג, יש לו קיום יותר מאשר 'חלום יעוף', ענן פורח. איננו חושבים שזה דבר כל כך מציאותי, מה שמציאותי הוא מה שבאמת קיים, זו אינה שאלה של עוד כמה שניות. אז מה עושה את הדבר לכל-כך קיים? השאלה היא האם הוא לעולם קיים, כמו הקודש, שאינו מותנה בזמן, הוא מוחלט ומקורי. הקודש הוא המציאות שכל המציאות כולה מקבלת את מציאותה בגלל שהיא צל של המציאות הזאת.

הרב צבי יהודה היה מזכיר את ההלכה הראשונה של הרמב"ם (יסודי התורה א א): "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא כל נמצא. וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת הימצאו". כלומר, יש

את המציאות ויש את אמיתת המציאות, כל הנמצאים תלויים באמיתת הימצאו. "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות, ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהיה מצוי. ולא יבטל הוא לבטולם". זה הקודש. אמיתת המציאות, מה שלעולם קיים, ובקצרה: הנצח. הקודש זה מה שהוא נצחי, קיים, אמיתי, נצח שלא ישקר. זה אמיתת המציאות, "קודש ישראל לד' ראשית תבואתה" (ירמיה ב ג).

אם כן יש את הקודש וכל המציאות מקבלת את מציאותה כמציאות צל למציאות המוחלטת הנצחית המלאה. וכאשר אנו קשורים נפשית, רוחנית, שאיפתית, רגשית, דמיונית בכל קשר שהוא אל הקודש, כלומר, אנחנו קשורים אל אותו מימד מוחלט של המציאות, אמיתת המציאות, זה נקרא שאנחנו מתקדשים, שאנחנו יותר מציאותיים. עושים זאת על-ידי השתדלות לסלול מסילות אל שכלנו, מסלולי הקודש, מסלולים שהמציאות הנצחית זורמת בהם. יש מסלול אחד מאוד בטוח, מסלול שהקודש זורם בו, והוא נצח ישראל שלא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להינחם (ע"פ שמואל א, טו כט). זה נקרא להתקדש, להיות קשורים למציאות. אפשר לעשות זאת על-ידי התאמת השכל שלנו לתוואי שבו זרם החיים של נצח ישראל עובר בו, ובלשון השגרתית - ללמוד תורה. לימוד תורה זה העסקת המוח שלנו בתוואי צורת החשיבה שעם ישראל בנצח דורותיו הולך ומעסיק את עצמו בתוואי זה. כמו כן, אם אנו מעסיקים את הרגשות שלנו בתוואי הזה, מרגשים משמחים ומעציבים את עצמנו במה שעם ישראל בנצח דורותיו מרגש ומשמח את עצמו, אנחנו רוצים את מה שעם ישראל רוצה. לתקן את המידות זה להתאים את עצמנו למסלול החיים של ישראל, למה שרוב דורות האומה מעסיקים ומתאימים את עצמם אל אופי המידות האלה וכן הלאה.

מקראי הקודש אלה הם התוואים שבהם הקודש יותר נמשך ומופיע בו. השבת הוא יום תחילה למקראי הקודש, יום שבאמת כולו מוקדש לקודש. כל כולו מוקדש למגמה, לנשמה, לתוואי של הזרם הכללי של הקודש. כמו שאנו נוהגים לזמר בזמירות שבת 'מעין עולם הבא יום שבת מנוחה'. למושג עולם הבא יש הרבה משמעויות ופירושים שונים, אחד מהם מפורסם בזכות הרב צבי יהודה - 'עולם הבא - העולם ההולך ובא'. זה פירוש חשוב במובן הזה של 'עולם הבא יום שבת מנוחה', כי העולם ההולך ובא באמת הוא עולם הקודש. הוא אותו עולם שמשקף את תכונת החיים העצמית הראשית, המהותית של נצח ישראל במלוא שיעור קומתו. אותו עולם, אותה מציאות שכלית,

מוסרית, דמיונית, רגשית, מעשית, אישית, משפחתית, חברתית, לאומית, בין לאומית, עולמית. כל המימדים האלה משקפים יותר את הצורה התכליתית שזרם החיים היסודי של כל היש הולך וחותר אליו, זה העולם הבא. אנשים חושבים שעולם הבא זה מה שיהיה לעתיד לבוא, אך באמת, אם פירוש עולם הבא זה העולם ההולך ובא זה לא דווקא לעתיד לבוא, שהרי בכל שניה הוא הולך ובא. הנקודה התנועתית של העולם הזה אל מה שהולך ובא, אל מה שיהיה בעתיד, זה העולם הבא. מכל מקום יש אוריינטציה בסיסית שאומרת שלעתיד יהיה עולם הבא. אם נגיד כך, אז העולם הבא זה העתיד הטוב, השלם, שכל פוטנציאל החיים של הקודש יתממש בו.

'מעין עולם הבא יום שבת מנוחה', היום הזה הוא היום שמכוון את התודעה שלנו, את ההרגשה שלנו, צורת החשיבה, ההתנהגות, צורת ניהול חיי הפרט, המשפחה והחברה, בתוואי כזה שמתאים לאטמוספירה שמתאימה לקודש, מתאימה אל המגמה הזאת, אל העולם הבא, אל העולם האידאלי הזה, אל התכונה העצמית של חיי עם ישראל כפי שמתגלה בנצח דורותיו, ולא כפי שניכר בדור מסוים, כי אז אפשר לטעות, כל דור הוא טוב יותר או פחות טוב, אך על כללות כל הדורות נאמר "כולך יפה רעייתי ומום אין בך" (שיר השירים ד ז), רק בכללות כל הדורות אנו תופסים את אופיה של כנסת ישראל, את אופיו של רוח החיים של נצח ישראל, שם אנו תופסים יותר את רוח הקודש, את הרוח של העולם הבא, וברוח זו אמורים אנו להיות ביום שבת מנוחה.

מנוחת השבת גם היא מובנת בשתי צורות, כשהשניה יותר נכונה ועיקרית. ההבנה הראשונה היא שיום שבת מנוחה זה יום בו נחים מהעבודה. יש מושגים שנקראים מנוחה ועבודה, הם מוכרים לנו מהלכות שבת, 'לנוח על מנת לפוּש', 'לנוח על מנת לכתף'. אם אדם עובד עד כדי כך שלא יוכל לזוז, כדאי שינוח קצת. זו לא ההבנה העיקרית של מנוחת השבת, אך יש גם את המובן הזה, כתוצר לוואי או כאמצעי כדי שנוכל להגיע אל עצם מנוחת השבת. מנוחת השבת במשמעותה העיקרית והאמיתית, היא אותה משמעות של "נחה רוח אליהו על אלישע" (מלכים ב, ב טו), "ותנח עליהם הרוח" (במדבר יא כו), כמו שאומר ברוך בן נריה "יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי" (ירמיה מה ג), כלומר, המשמעות של המילה מנוחה היא נבואה. הוא הכשיר את עצמו לנבואה, היה תלמידו הגדול של ירמיה ולא התנבא. באה לו נבואה מיוחדת מירמיהו, נבואה מיוחדת לברוך בן נריה, והקב"ה אומר לו - אני מחריב את בית המקדש ואתה מבקש מנוחה?! מבקש נבואה?! הרי בד בבד עם חורבן בית חיינו נסתם גם חזון "מלכה

ושריה בגוים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון" (איכה ב ט). נחזור לענייננו, החזון, הנבואה, המנוחה, זה עיקר עניינה של השבת "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת" (תפילת עמידה של מנחה של שבת). מנוחה בשפה היותר בנאלית, היותר שגרתית, זה עניין השראתי. מנוחת השבת זה יום ההשראה שבו נחה רוח ממרום, תוספת רוח. כמובן שמן הסתם זה קשור לנשמה היתרה, "מעין עולם הבא יום שבת מנוחה", וזה מתנקז בכל יחיד ויחיד בכך שיש בו נשמה יתירה. הנשמה היתירה אינה פועל יוצא מזה שהאדם לא עושה כלום ונח, הרי כל לילה האדם לא מתרוצץ יותר מידי ואינו מקבל כתוצאה מכך נשמה יתירה. שביתה מעבודה אינה עיקר העניין של מנוחת השבת. מנוחה זו היא הופעת מדרגת חיים של איכות פנימית נשמתית שאין אותה בחיי השגרה.

באמת, תוספת הנשמה, כוח החיים הפנימי, הוא כנראה היוצר אינטראקציה עם אותו עולם הבא, שמעין עולם הבא יום שבת מנוחה. אם אנו חושבים את המחשבות הנוגות שלנו, שעברו מספר שבתות ולא כל כך ברור לנו שקיבלנו נשמה יתירה, עלינו לדעת שהאדם נמדד על פי מעשיו. ככל שהאדם יותר נמצא בזיהוי המושג של מה שנקרא נשמה, כך הוא יוכל לדבר על נשמה יתירה. אולי זהו המובן הרוחני של הכלל – "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" (עבודה זרה ג א). ככל שנתקרב יותר למדרגות הגבוהות במסילת ישרים, לחסידות ולקדושה, כך יש סיכוי שנהיה פחות במבוכה בכל מה שקשור למושג הזה, וכנראה שגם יהיה לנו ערך מוסף של תחושה, תובנה, השכלה. כמו הקדושה, שלימד אותנו הרמח"ל שתחילתה עבודה וסופה מתנה, ומי שקיבל את המתנה יודע מה היא, אך מי שלא קיבל אותה, אף שהוא מבין שזה טוב, אינו יודע מה צופנת המתנה. כך "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה" (שבת י ע"ב). מתנה זו היא אחת עם הכיוון שהתחלנו לשרטט פה, גם בלי שנדע כל כך להרגיש את זה בחוויה אישית, שהיא מאוד חשובה, אבל קשה לסייע בזיהוי החוויה האישית הזאת. זה תלוי בכל אדם אם הוא שם או לא, אך מבחינה רעיונית, מה שאמרנו עד כה זה אמת, מתנת השבת היא דבר אחד עם אותו קודש ויחס של עולם הבא ההולך ומופיע בתכונת החיים של עם ישראל. "מנוחה וקדושה לעמך נתת", הנתינה הזו היא כמו עוד מתנות שקיבלנו מהקב"ה – "שלוש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, רחמים, ביישנים, גומלי חסדים" (ירושלמי קידושין פ"א מ"ה. וע' בבבלי יבמות עט ע"א, שם מובא בלשון 'סימנים'). מתנות אלו הן המאפיינים של האומה, זה נקרא מתנה אלוהית. כשיש לאדם תכונה של ביישנות טובה, רחמנות וגמילות חסדים, הוא צריך לדעת שזו מתנה, הקב"ה נתן לו לב מתנה, זו סיבה לשמוח. כך גם צריך לחפש את מתנת השבת באותו אזור, באזור שבו מרגישים את הנטייה לגמילות חסדים, לביישנות, לרחמנות. שם, באזור של

התחושות האלה, יש עוד תחושה, תחושת השבת, תנסה לחפש את השבת האבודה בתוך נפשך.

“מעין עולם הבא יום שבת מנוחה” (מתוך זמירות שבת, מה ידידות). באמת העולם כולו הוא מהלך אבולוציוני פרוגרסיבי, מהלך שבו כל ההוויה כולה הולכת ומתעלה – דומם, צומח, חי, מדבר וישראל. אחר כך – ישראלים, נביאים, כהנים וכהן גדול. אך לא רק באיכויות של חיים המופיעים בצורה היותר מרוכזת, שלמה וקדושה, אלא בכלל העולם הולך מתעלה ומתפתח. לא רק בתוך מדרגות המציאות האלו, אלא גם מבחינה תרבותית, טכנולוגית, מדעית, מוסרית. העולם הולך ומתעלה, אף שזה הזיה או נאיביות לחשוב שכל התנועה של העולם היא רק תנועה של עליה, כי במציאות יש קטסטרופות, שבירות ונסיגות, יש המון דברים חוץ מקו פשוט של עליה כל הזמן. מכל מקום, לאחר כל הדברים שיש במציאות וכל מיני כוונות זרימה שיש בה, בסך הכל, כשאנו מסתכלים על המציאות בצורה מאוד כוללת, אז נכון להגיד שהיא מתעלה. כשאנו מסתכלים על המציאות לאורך מיליארדי השנים האחרונות, אי אפשר שלא להבחין שהיא פשוט מתעלה. והנקודה שהולכת ומעלה את כל המציאות כולה – זו השבת. כמו כן, אונקלוס מתרגם את המילה ‘זיכולו’ מהפסוק “זיכולו השמיים והארץ וכל צבאם” (בראשית ב א), כך: “ואשתכללו”, הולך ומשתכלל.

אור החיים הקדוש מגלה לנו רובד פנימי יותר בהבנת השבת, בפירושו על המילים “שבת וינפש” (שמות לא יז), ששבת זה מלשון נפש, לא שהקב”ה התחיל להזיע ואז נעצר לקחת אוויר, לנפוש קצת, אלא הוא נתן למציאות כולה את מימד הנפש שבה. זה שלמציאות כולה יש מימד נשמת, פנימי, שואף, ההולך ומחיה את כל המציאות, שעל-ידו המציאות מתקיימת, משתכללת ומתעלה, זה בזכות השבת, זה מעין עולם הבא. אולי זה עולם הבא בעצמו, “עולם שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים” (משנה תמיד ז ד). העולם של חיי העולמים יועד לחיי העולמים, הוא מופע של חיי העולמים, הוא מחיה את הכל, הולך ומשכלל את הכל. אולי זה דבר אחד עם אותו רמז מפורסם ששבת אותיות תש”ב, תשובה. כתוב שבכניסת השבת צריך לחזור בתשובה (מובא במשנה ברורה או”ח רנ ס”ק ג), ובאורות התשובה הרב מזכיר שגם במוצאי שבת צריך לחזור בתשובה (אורות התשובה יד לג). יש קשר נמרץ בין תשובה לשבת, תשובה קדמה לעולם (נדרים לט ע”ב), ובמובן זה שבת קדמה לעולם. “מראש מקדם נסוכה”, זה אולי סוף המעשה, אבל הוא המחשבה תחילה (ע”פ הפיוט לכה דודי). כלומר, מה שלבסוף

צריך להיעשות זה התכלית, זה מה שמקדם את כל העניינים. זה שהתשובה קדמה לעולם בעצם אומר שהיא היסוד הפרוגרסיבי, המקדם, המעלה, היסוד ההולך וחושף את העולם הבא בעולם הזה. וזה השבת. כשהתודעה, התחושה והמציאות הזו אופפת אותנו, ממלאת אותנו ומתבטאת בחיינו, אז נחה עלינו השבת ואנו נמצאים ביום שבת מנוחה.

על-פי כל האמור עד כה, אולי נכון לומר שהשבת היא לא יום, אם פירוש המילה יום זה פרק זמן, כי אם מבינים את השבת כפרק הזמן השביעי בשבוע, אז לא נכון ולא טוב לחשוב שהשבת זה יום. אינדיקציה פשוטה לכך שהשבת אינה זמן, היא שהשבת נכנסת מתי שמכניסים אותה. לא הזמן עושה את השבת, אלא האדם עושה את השבת, ואם עשה מלאכה לאחר שקיבל שבת, אף שעדיין לא נכנסה שבת לפי הזמנים זה חילול שבת, וכן בהוצאת השבת, אם לא הוצאת שבת ועשית מלאכה חיללת שבת. אם כן, שבת אינה זמן אלא נפש, 'שבת וינפש', לכן אם אתה נמצא במציאות חיים שבתית, אתה בשבת. כי השבת זה הנשמה, המגמה, השבת זה העולם הבא, זה הקודש שהולך ונח עלינו, הופך ומופיע בקדושתו ומנוחתו. שבת היא מתנתו הנשמטית שאמורה למלא את כל התודעה הרוחנית והמעשית שלנו בחיינו.

כמובן, אם כבר שקעה השמש והאדם לא קיבל על עצמו שבת, אם יעשה מלאכה הוא מחלל שבת, אך אין זה בגלל שהגיע הזמן, אלא משום שיש קשר בין הזמן לנפש, ומתי שכל הציבור מקבל על עצמו שבת השבת נכנסת, ומקובל בעם ישראל 'תוספת שבת' מינימאלית הלכתית של שתי דקות. מכל מקום, אם הציבור קיבל שבת והאדם נמצא איתם וחושב שהוא בעצמו מציאות סגורה חיה בינה לבין עצמה לבדה, הוא טועה בהבנת הנפש. עם ישראל זה נפש אחת ובכלל האנושות זה נפש אחת, וכאשר כלל ישראל במצב נפשי מסוים, האדם שם, מי יותר ומי פחות. השמועה אומרת שגיהינום שובת בשבת. אמנם גיהינום זה גם מקום, אך פירוש המילה מקום זה לכל הפחות מדרגה נפשית. הגיהינום שובת בשבת כי המציאות שלו מושפעת מהמצב הנפשי השבתי, מושפעת מכך שמתגברת הנפשיות הכלל ישראלית. גיהינום בצורה פשוטה זה אותו מצב נפשי של פער בין התחושה הקורעת או הצורבת שבין התביעה הנפשית ובין אי המימוש שלה. כאשר ישנה משאלה נפשית מאוד יסודית והיא איננה מופקת ובאה לידי ביטוי ונשארת רק כתביעה שאינה יכולה לצאת בצורתה המקורית, כאשר אדם רוצה משהו ורוצן החיים הזה לא מתממש, זה השאול, המצב של המשאלה בצורתה

הבלתי ניתנת להפקה. משאלה במקורה נקראת שאול. זה כיוון קריאה להבנת המושג גיהינום. בשבת הגיהינום שובת כי יותר ניכרת המאוויה הנפשית הטבעית הפועלת על פי טבעה. על כן לא כל כך שורף שם בגיהינום, כי הכל שורף בתביעה הכללית, עד שגם מי שלא מודע לזה, בקישור שלו לנפש הכללית, זה פועל עליו. אם כן השבת היא נפש, ומכל מקום היא קשורה ונותנת את רישומה בזמן.

במסגרת התוכן הנצחי הזה של יום שבת מנוחה, של הקודש הנצחי הישראלי, של הנשמה, המגמה, התוכן הפנימי ההולך וחודר ומעצב את מציאות העולם הזה בחותם העולם הבא השבתי שהולך ונח פה בנשמות ונהיה יותר דומיננטי בשעת השבת, בזמן שאדם מתמלא בתודעה, באחריות, בספירת הנפש של השבת, המגמה של כל זה היא ליצור ממשק עם תחושת הזמן, עם המציאות המזדמנת המתרוצצת, החולפת, החילונית. הזמן והחול, אלו מושגים מאוד קרובים, לעומת המושג של השבת והקודש. השבת הוא התוכן הנצחי והחול הוא התוכן הזמני. יש עניין לתוספת מן החול אל הקודש, לחתום את חותם הנצח, המגמה, במציאות הממשית, החולית, הזמנית, לקדש את הזמנים. "תחילה למקראי קדש" (מתוך הקידוש של שבת) זו השבת. מקראי הקדש זה ישראל המקדשים את הזמנים, אך את השבת לא ישראל מקדשים אלא הקב"ה, "מקדש השבת וישראל והזמנים". על ידי שהוא מקדש את השבת, ומקדש את ישראל בשבת, ישראל יכולים לקדש את הזמנים, כי השבת היא תחילה למקראי הקודש. השבת היא זאת שמגלה את המימד של המתאם הנפשי שבין כלל ישראל ובין הקודש, וכל הקווים של הקודש שברוח ישראל, שבהיסטוריה של עם ישראל, נתנו את רישומם בכך שהם מאפיינים את אופי החיים הישראלי באופן בוטא, 'אלה הם מועדי', אלה הם מקראי הקודש.

הרב צבי יהודה היה נוהג להסביר ש'מועדי' זה גם במשמעות של התועדות, מפגש, "ונועדתי לך שם" (שמות כה כב). מועדים זה המילה של המקרא למושג שבשפת מוצאי המקרא מופיע כ'זמן'. בתורה אין את המילה זמן, הזמן בכלל לא קיים. מרוב קדושת התורה לא מופיעה בה המילה זמן, רק המילה מועד. כשהזמן מתאים אל המפגש עם התוכן האלוקי, עם תוכן הקודש, עם תוכן הנצח, אז התועדות שבין המפגש, שבין הזמן ובין התוכן הצורני הפנימי שחותם את עניינו בו, זה הוא המועד. זה אולי גם במשמעות הפשוטה של המילה - יעוד, תכלית, מטרה. המועד זה אותו זמן שהמטרה, היעוד, התכלית של חיי עם ישראל יותר ניכר בהם. המועדות כולם אינם אלא שבירת

הפריזמה, כולם נקראים 'שבתות ד'. דבר ידוע הוא שפסח נקרא שבת, כמו שכתוב (ויקרא כג יא): "ממחרת השבת יניפנו הכהן", שהכוונה ליום הראשון של פסח ולא ליום השבת, כפי שהצדוקים פרשו, כיוון שגם המועד הראשון שהשבת מתחילה להתפרט בו, זה שהוא נקרא שבת זה טריוויאלי. מרן הרב מסביר שזו הסיבה שהשבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול. יש גדול ויש קטן, הגדול תמיד משפיע והקטן תמיד מושפע, ומכיוון שבמשך השבוע חל חג הפסח, שהוא שבת קטנה, אז השבת הגדולה נקראת שבת הגדול. ממקור השבת הולכת ומופיעה השבת הקטנה הנקראת פסח. אך לא רק פסח נקרא שבת, אלא כל המועדים נקראים 'שבתות ד', כי הם באמת אינם אלא שבתות מופעי השבת. אם ננסה לבוא חשבון ונרצה לעמוד על התוכן של מה כוללת השבת, זה יהיה נכון לחשוב על זה כפירוק לגורמים, לקחת את כל המועדים ולבדוק כל מועד בפני עצמו.

נתחיל בחג שבועות, בשבועות אנו נפגשים עם חירות, לא רק חירות הנפש והלאום אלא גם חירות הרוח. אחר כך תשעה באב, "קרא עלי מועד לשבור בחורי" (איכה א טו) החותם של מחיקת הצורה הנשחקת של עם ישראל לצורך יצירת צורה יותר שלימה, לצורך שחרור אורו של משיח. אחריו מגיעים הימים הנוראים, כשראש השנה זה ההתבררות של האנושות, העמים, התרבויות, החברות, המשפחות, האישים, אל מול המגמה הנשמטית הכללית שהולכת וחותרת אל מערכות המציאות ויום הישועה, יום כיפורים זה הבירור של הטוהר האישי של כל הפרטים האלה עד כמה הם מתאימים בפרטיותם אל התוכן של ראש השנה ההולך ומתגלה, ואז חג סוכות, חג השכינה. השמחה היא ההתגלמות של כל הערכים הנשמתיים שפרצו בחירותם בפסח ובשבועות והנה הם מתגשמים בשמחת התאחזותנו בטבע של ארץ ישראל, "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון" (תהילים עו ג), כל עניינו של חג הסוכות זה המוכנות לשבת במעמד נפש שהוא קשור עם הארץ וכיבוש הארץ, על פי הטעם המפורסם של בעל הרוקח "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כג מג), וגולת הכותרת של כל הימים האלה - 'עשי לי סעודה קטנה שאהנה ממך' (ע"פ סוכה נה ב), העצמיות הישראלית זה 'עצרת יהיה לכם' שמופיע בעצמיות עם ישראל כאשר שמחים בעצם העצמיות הישראלית המופיעה כשעם ישראל שמח בתורה, בתורה שהיא אך טבעית לעם ישראל. מכל מקום, שבעת הגוונים האלה אינם אלא התוכן של השבת. אם ניקח את כולם יחד ונגדוש אותם לכלל מושג אחד, זה יהיה התוכן של השבת. והתוכן הזה צריך לתת את רישומו ביום השביעי.

בשבת יש את העניין של איסור המלאכה. השבת חתומה בחותם כפול: "שמור וזכור בדיבור אחד" או "זכור ושמור בדיבור אחד" (ראש השנה כז א), כשה'זכור' זה המצווה להתקדש, כלומר, הכן את תודעתך לכל רבדיה להיות קשור בשבתיות, במגמתיות, בקודש, בנשמה, בתכלית, במגמה, במהות, ברעיון, בעולם הבא. תתמלא בתודעה של עניינה של בריאת העולם, שמיציאת מצרים הולכת ומתבררת הניסיות, המגמתיות, החותם הנשמתי של ישראל שפורץ במציאות ההיסטורית והולך ומגלה את העניין והתכלית של "קודש ישראל לד' ראשית תבואתו" (ירמיה ב ג), שהוא המחשבה תחילה, וסוף המעשה צריך להיות הולך ונחתם בעניינו.

ה'שמור' הוא - "כל שומר שבת מחללו ומחזיקים בברית" (ישעיה נו ו). שמירת השבת היא מחילול שבת. חילול שבת זה לעשות אותו חלול, לרוקן אותו מתוכן. כי השבת הוא יום מנוחה, יום קדושה ומנוחה, יום הופעת התוכן הפנימי שהולך ונח עלינו בפנימיותנו. ואם האדם יעסיק את תודעתו כתוצאה מצורת התנהגותו בדברים לא נאותים, בזה הוא ירוקן את נפשו מהשבתיות שבה. צריך להישמר מלעשות זאת, זה לא טוב לנפש. חילול שבת זה בל"ט מפרטי אבות המלאכות האסורות בשבת. הגמרא מגדירה מהן מלאכות אלו - "הך דהואי במשכן חשיבא" (שבת צו ב).

הרב צבי יהודה היה אומר שהמשניות של שבת מתחילות במלאכת הוצאה הנקראת מלאכת גרועה ואמורה להיות האחרונה בל"ט המלאכות, דווקא מכיוון שזו מלאכה גרועה, והאינטואיציה הפשוטה אינה מבחינה בדבר בעייתי כשאדם הולך בכיס עם ממחטה ועושה כמה צעדים. ההגדרה הכי פשוטה של המושג מלאכה באינטואיציה הפשוטה היא שהאדם מתקן, משנה משהו במציאות, יוצר משהו. כך מתחילה מסכת שבת, כאומרת לאדם 'תארגן מחדש את צורת ההסתכלות שלך'. "והעריכו הכהן" (ויקרא כז יד), בעם ישראל הערכים לא נקבעים על פי מה שהאדם מרגיש, מתחבר, אלא אנשי ערכים קובעים מה זה ערכים. אנשי ערכים אלו הכהנים, הם קובעים מה חשוב ומה פחות חשוב. 'הך דהואי במשכן חשיבא' הכוונה שמה שעושה את הדבר חשוב זה הקשר שלו למשכן. מלאכה זה מעשה יצירה שמכוון ובונה את המציאות אל תכליתה המעשית. אין דבר יותר משמעותי מלעשות דבר שבונה את המציאות ומשכלל אותה, ואין לך דבר יותר שלם במציאות מאשר המשכן. לכן, כל מה שהיה קשור במלאכת המשכן ולו מין פעולה גרועה כהוצאה, מאחר ששם בקונסטלציה הכללית זה גם היה מכלל הפרויקט, זה חשוב, ומזה צריך לשבות בשבת, כי שבת זה יום היצירה המהותית.

לא היצירה הטכנית, לא שכלול העולם המעשי, אלא שכלול העולם הנשמתי, שכלול הנפש, השכלול הפנימי, הנשמה היתירה, כאשר אתה מבין שכל 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך' זו מצוות עשה, זה מאוד חשוב לשכלל את העולם. שיא הטובות שאתה יכול לעשות זה מלאכות העוקבות אחר מלאכות המשכן. בשבת 'שמור את יום השבת' ואל תרוקן אותו, "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז כט), הנקודה היא לא להתפזר אלא להתכנס פנימה, אל תוך הנקודה הפנימית הנשמטית, זה עניינה של השבת.